



2015| Josefin Edström

Vad kostar en akademiker?

- En jämförelse av utbildningskostnaden för en svenskutbildad och en invandrad akademiker

Vad kostar en akademiker?

- En jämförelse av utbildningskostnaden för en svenskutbildad och en invandrad akademiker
Josefin Edström

Citera gärna ur skriften, men ange källa
© Josefin Edström och Saco 2015
ISBN: 978-91-88019-02-8

www.saco.se

Sammanfattning

Riksdag och regering har återkommande uttryckt att en välutbildad befolkning är en förutsättning för, och en investering i, svensk välfärd och konkurrenskraft. En investering är enkelt uttryckt en kostnad som förväntas ge avkastning. Men vad kostar egentligen en akademiker? I denna rapport beskrivs och jämförs utbildningskostnaden för en svenskutbildad akademiker och en invandrad akademiker med utländsk utbildning.

En svenskutbildad akademikers totala utbildningskostnad uppskattas till cirka 2,45 miljoner kronor. Denna summa fångar den utbildningsinvestering som Sverige gör i en akademiker som har läst 4,5 år på högskola. Utöver kostnaderna för högskolestudierna har kostnaden för den utbildning som föregår och möjliggör de akademiska studierna – från förskola till och med gymnasium – räknats in.

Sverige har inte haft motsvarande kostnad för en invandrad akademiker. Den som flyttar från ett land till ett annat kan dock ha behov av att validera och komplettera sin utländska utbildning för att anpassa den till arbetsgivarnas krav i det nya landet. Kostnaden för att validera en invandrad akademikers utländska utbildning samt komplettera den med bland annat högskolestudier och svenskkunskaper uppskattas till cirka 310 000 kronor.

Beräkningarna i denna rapport visar att kostnaden för att anpassa en invandrad akademikers utbildning till den svenska arbetsmarknaden är låg jämfört med kostnaden för att utbilda en akademiker från grunden. En läkares högskoleutbildning kostar exempelvis cirka 1,25 miljoner kronor inklusive studiebidrag. Om den totala offentliga utbildningsinvesteringen i denna läkare räknas in stiger summan till cirka 3,25 miljoner kronor. För drygt en tiondel av denna kostnad, och på mycket kortare tid, kan validering och kompletterande utbildning ge en invandrad läkare legitimation och möjlighet att jobba i Sverige.

Sveriges satsningar på invandrade akademiker är trots detta få, små och kortsiktiga. Under 2014 avsattes 70 miljoner kronor till kompletterande högskoleutbildning för akademiker med utländsk utbildning. Omräknat till kostnaden för att "producera" en svenskutbildad akademiker motsvarar det färre än 30 akademiker. Vad beror det på?

I rapporten väcks frågor om vilken utbildning Sverige ska erbjuda, till vem och varför, och vem som ska betala.

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Om Sveriges akademiker	5
Om begreppen invandrad och utrikesfödd	5
In- och utrikesfödda akademikers situation på den svenska arbetsmarknaden	5
Vad förklarar skillnaderna i arbetsmarknadsutfall mellan in- och utrikesfödda akademiker?	7
Hur kan invandrade akademikers humankapital stärkas?	8
Vad kostar en invandrad akademiker?	8
Vad kostar validering och komplettering?	9
Vad kostar utbildning i svenska?	9
Vad kostar kompletterande högskoleutbildning?	10
Vad kostar validering av utländsk utbildning?	11
Vad kostar en svenskutbildad akademiker?	12
Vad kostar högskoleutbildning?	12
Den svenskutbildade akademikers ”framkörningskostnad”	15
Svenskutbildad vs invandrad akademiker	18
Kostnad per person och utbildningsform	19
Kostnad per person och högskoleutbildning	20
Utbildningskostnad per år i arbetslivet	24
Utbildningspolitiska principer	26
Kostnadsfri utbildning – för vem och varför?	26
Vem betalar för utbildning?	26
Varför betalar det offentliga individens utbildningskostnad?	26
Vilken utbildning ska finansieras med offentliga medel?	27
Högskolans utbildningsutbud	28
Vad förklarar den kompletterande högskoleutbildningens dimensionering?	29
Utbildningspolitik eller arbetsmarknadspolitik?	31
Avslutande diskussion	33
Bilaga 1. Dataunderlag	36
Om dataunderlaget	36
Antaganden och kriterier	36
Källor	39
Litteratur	39
Offentligt tryck	40
Övriga källor	41

Inledning

Utbildning är enligt Sveriges riksdag och regering en investering i framtiden, både för individen och för samhället.¹ Sverige satsade 274 miljarder kronor på olika typer av utbildning år 2012.² Ungefär 40 procent av den svenska befolkningen har någon form av eftergymnasial utbildning. En fjärdedel, eller cirka 1,2 miljoner personer, har en minst treårig eftergymnasial utbildning.³ Denna grupp benämns härefter akademiker. Antalet och andelen akademiker i den svenska befolkningen har ökat kraftigt under de senaste decennierna. Denna ökning består både av akademiker som har utbildat sig i Sverige och av akademiker som har utbildat sig i andra länder och därefter flyttat hit.

Syftet med denna rapport är att genom typfallsberäkningar beskriva och jämföra den offentliga utbildningskostnaden för en svenskutbildad respektive en invandrad akademiker. Rapporten har med andra ord ingen samhällsekonomisk ansats.

I den första delen av rapporten beskrivs inrikes och utrikes födda akademiker och deras situation på den svenska arbetsmarknaden. Fokus är på utrikes födda akademiker och förklaringar till utrikes föddas sämre arbetsmarknadsutfall jämfört med inrikes föddas. Avsnittet ger en bakgrund till varför insatser för att validera och komplettera utländsk utbildning finns.

I den andra delen av rapporten redovisas kostnaden för de insatser som finns för att validera och komplettera en invandrad akademikers utländska utbildning.

I den tredje delen av rapporten redovisas kostnaden för en svenskutbildad akademiker. Detta gäller dels kostnaden för högskoleutbildning, dels kostnaden för den utbildning som föregår och möjliggör högskoleutbildningen.

I den fjärde delen av rapporten presenteras olika jämförelser mellan vad det kostar att "producera" en svenskutbildad akademiker och vad det kostar att validera och komplettera en invandrad akademikers utländska utbildning.

I den femte delen av rapporten analyseras ett antal utbildningspolitiska principer. Syftet är att visa på likheter och skillnader mellan de principer som gäller för insatser för att validera och komplettera invandrade akademikers utländska utbildning och de principer som gäller för övrig utbildning.

¹ Se nuvarande och tidigare budgetpropositioner, utgiftsområde Utbildning och universitetsforskning.

² SCB (2012). I de totala kostnaderna för utbildningsväsendet ingår, förutom kostnader för respektive utbildning, även kostnader för studiestöd (exklusive lån) och centrala kostnader.

³ SCB (2013). Gäller Sveriges befolkning 25 till 64 år.

Utgångspunkten är att satsningar på att validera och komplettera invandrade akademikers utländska utbildning är ett alternativt sätt att uppnå Sveriges utbildningspolitiska mål om en välutbildad befolkning som kan bidra till svensk välfärd och konkurrenskraft.

Om Sveriges akademiker

I detta avsnitt beskrivs inrikes och utrikes födda akademiker och deras situation på den svenska arbetsmarknaden. Fokus är på utrikes födda akademiker och vad aktuell forskning har att säga om utrikes föddas sämre arbetsmarknadsutfall jämfört med inrikes föddas.

Om begreppen invandrad och utrikes född

I rapporten används två begrepp: utrikes född akademiker och invandrad akademiker. Begreppet invandrad akademiker syftar på en person som har invandrat till Sverige och vid invandringstillfället har med sig en akademisk examen från ett annat land. Invandrad akademiker används i samband med typfallsbaserade beräkningar. Syftet är att möjliggöra en jämförelse av utbildningskostnaden för en svenskutbildad akademiker med kostnaden för de utbildningspolitiska insatser som finns för att anpassa en invandrad akademikers utländska utbildning till den svenska arbetsmarknaden.

Begreppet utrikes född akademiker används i de sammanhang där statistik redovisas. Det beror på att det inte finns tillförlitliga uppgifter om hur många av de utrikes födda akademikerna som har en akademisk examen med sig när de kommer till Sverige. Det bör därför beaktas att den statistik om utrikes födda akademiker som presenteras även inkluderar de utrikes födda akademiker som har kommit till Sverige i unga år och som har genomgått hela eller delar av sin utbildning i Sverige.

Inrikes och utrikes födda akademikers situation på den svenska arbetsmarknaden

År 2012 var ungefär 270 000 av Sveriges akademiker utrikes födda. Det motsvarar nära en femtedel av landets samtliga akademiker. Sveriges utrikes födda akademiker är samtidigt en heterogen skara människor som har kommit till Sverige av olika anledningar – vissa har sökt sig bort från krig och katastrofer, andra har sökt sig hit på grund av kärlek och ytterligare andra har kommit för att studera eller arbeta. De är bland annat läkare, lärare, ekonomer, ingenjörer, samhällsvetare, kommunikatörer och matematiker.

De utrikes födda akademikerna har generellt sett svårare att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden än svenskfödda akademiker. De är i lägre utsträckning sysselsatta och i högre utsträckning arbetslösa.

Tabell 1. Inrikes och utrikes födda akademikers sysselsättning och arbetslöshet (15–74 år), 2013

Födelse-land, -region	Sysselsättningsgrad (%)	Arbetslöshet (%)
Inrikes födda	84,1	2,4
Utrikes födda	75,7	9,3
<i>Varav</i>		
Övriga Norden	80,2	-
Övriga Europa	79,2	6,2
Afrika	62,3	22,9
Asien	71,1	13,4
Amerika och Oceanien	80,7	8,0
Övrigt och okänt	62,5	-

Källa: AKU/SCB.

I tabellen ovan framgår att utrikes födda akademikers sysselsättningsgrad och arbetslöshet skiljer sig åt mellan personer födda i olika delar av världen. Detta hänger delvis samman med hur länge personer från olika delar av världen har bott i Sverige och av vilken anledning de har flyttat hit. Sysselsättningsgraden ökar och arbetslösheten minskar med tiden i Sverige. Arbetskraftsinvandrare är av naturliga skäl i högre utsträckning sysselsatta än anhöriginvandrare eller asylsökande.

I tabellen nedan anges hur stor andel av de sysselsatta akademikerna som har ett kvalificerat arbete eller en chefsposition. Av tabellen framgår att utrikes födda akademiker i lägre utsträckning än inrikes födda akademiker har ett arbete i nivå med sin utbildning. Det gäller framför allt de akademiker som är födda i Afrika eller Asien. Andelen utrikes födda som har ett kvalificerat arbete ökar med tiden i landet, men stora skillnader kvarstår jämfört med inrikes födda även bland de personer som har varit i Sverige upp till 14 år.

Tabell 2. Sysselsatta inrikes och utrikes födda akademiker (16–74 år) med kvalificerat arbete eller chefsposition, 2012

	Andel med chefsposition (%)	Andel med kval. arbete (%)
Födelseland, -region:		
Sverige	9	79
Norden utom Sverige	9	75
Europa utom Norden	5	64
Afrika	3	48
Asien	3	59
Amerika	5	65
Övrigt/okänt	6	67
Vistelsetid:		
– 2 år	4	48
3–4 år	3	52
5–9 år	3	52
10–14 år	5	62
15 år –	6	73
Okänt	7	71

Källa: RAMS/SCB. Chefsposition motsvarar SSYK yrkesområde 1 (chefsyrken). Kvalificerat arbete motsvarar SSYK yrkesområde 2 (yrken med krav på fördjupad högskolekompetens) och yrkesområde 3 (yrken med krav på högskolekompetens eller motsvarande).

Vad förklarar skillnaderna i arbetsmarknadsutfall mellan inrikes och utrikes födda akademiker?

På uppdrag av Arbetsmarknadsdepartementet har statsvetaren Stina Petersson, affilierad till Stockholms universitets Linnécentrum för integrationsstudier, tagit fram forskningsöversikten "Utrikes födda på arbetsmarknaden".⁴

I översikten presenteras aktuell forskning om fyra faktorer som främjar respektive hindrar utrikes föddas arbetsmarknadsintegration:

- Utrikes föddas eget humankapital
- Utrikes föddas tillgång till sociala nätverk
- Förekomsten av diskriminering
- Kraven för anställningsbarhet och arbetsmarknadens struktur

Då det utbildningspolitiska området står i fokus i denna rapport är den forskning som analyserar humankapitalets betydelse av särskilt intresse. Begreppet humankapital inkluderar ofta såväl formell utbildning som språkkunskaper och arbetslivserfarenhet. I forskningsöversikten konstateras sammanfattningsvis att utrikes födda inte skiljer sig nämnvärt från inrikes födda vad gäller utbildningsnivå eller utbildningsinriktning. Högre utbildning

⁴ Petersson (2014).

ökar utrikes föddas sannolikhet att ha ett arbete, i synnerhet om utbildningen till någon del har genomförts i Sverige och/eller är yrkesinriktad. Högutbildade utrikes födda är dock jämfört med inrikes födda med motsvarande utbildningsnivå sysselsatta i mindre utsträckning och har i mycket mindre utsträckning ett kvalificerat arbete. Utrikes föddas utbildningsavkastning är också lägre än inrikes föddas, vilket även gäller för personer som har genomgått sin högsta utbildning i Sverige. Detta förklaras bland annat med att humankapitalet minskar i värde (deprecieras) vid en flytt från ett land till ett annat.

En anledning till att humankapitalet deprecieras vid en flytt kan vara att arbetsgivarnas krav på utbildningen är högre eller annorlunda i det nya landet. Språkkunskaper är en del av humankapitalet som ofta minskar i värde vid en flytt till Sverige, då den som invandrar kan ha goda kunskaper i ett eller flera andra språk än svenska medan svenska arbetsgivare värderar just svenskkunskaper högt. Arbetsgivare kan också vara osäkra på kvaliteten på en utländsk utbildning och på vad den motsvarar i förhållande till det svenska utbildningssystemet.

Hur kan invandrade akademikers humankapital stärkas?

Petersson identifierar två åtgärder som kan motverka de negativa effekter som förknippas med humankapitaldepreciering. Det handlar dels om möjligheter att få en utländsk utbildning validerad, dels om möjligheter att komplettera en utländsk utbildning så att den motsvarar de svenska arbetsgivarnas krav. Här framhålls olika studier som tyder på att kompletterande utbildningar och validering av utländskt förvärvade utbildningar (som syftar till att göra dem så likvärdiga svenskt förvärvade utbildningar som möjligt) kan öka sannolikheten att få ett jobb, minska risken för överkvalificering och öka löneläget.⁵

Vad kostar en invandrad akademiker?

I detta avsnitt presenteras de utbildningspolitiska insatser som finns för att validera och komplettera invandrade akademikers utländska utbildning i syfte att stärka deras position på den svenska arbetsmarknaden, samt kostnaden för dessa insatser.

⁵ Petersson (2014) visar också att "barndomsinvandrare", personer som invandrat till Sverige innan de fyllt 16 år, har lägre utbildningsavkastning i vuxen ålder jämfört med inrikes födda. Här kan faktorer som diskriminering och ett mindre arbetsmarknadsrelaterat nätverk vara bidragande. Det är en tydlig indikation på att de fyra faktorer som framhålls som avgörande för utrikes föddas arbetsmarknadsintegration inte ska ses som separata stuprör, utan i själva verket är nära sammanlänkade.

Vad kostar validering och komplettering?

Vad kostar utbildning i svenska?

Utbildning i svenska för invandrare (sfi) syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i det svenska språket och om det svenska samhället. Varje kommun är skyldig att se till att utbildning i svenska för invandrare erbjuds de personer som saknar de grundläggande kunskaper i svenska språket som utbildningen avser att ge.

Kostnad per person och år för utbildning i sfi är cirka 38 000 kronor.⁶ De kostnadsberäkningar som presenteras i följande del av rapporten bygger på ett antagande om att en invandrad akademiker studerar sfi i ett års tid.⁷ Det bör samtidigt påpekas att statistik vad gäller sfi, för såväl genomsnittlig kostnad som genomsnittlig studietid, är mycket osäker.⁸

Många invandrade akademiker som har avklarat sfi fortsätter sannolikt med svenska som andraspråk (SAS) inom den kommunala vuxenutbildningen. SAS syftar till att ge svensk kunskaper på grundskolenivå och gymnasial nivå. I den offentliga statistiken saknas uppgifter om kostnader och studietid för SAS.⁹ De kostnadsberäkningar som presenteras i följande del av rapporten inkluderar trots detta kostnader för SAS. Dessa beräkningar bygger på ett antagande om att kostnad och studietid för SAS motsvarar utbildningen i sfi, det vill säga 38 000 kronor per person och år samt en studietid motsvarande ett års heltidsstudier. Det offentliga har utöver utbildningskostnaden för SAS även kostnader för det studiebidrag som utbetalas under utbildningstiden. Sfi berättigar inte till studiemedel.

I ett antal kommuner i Sverige finns det yrkesanpassade utbildningar i svenska för invandrare (Sfx). Sedan 2001 har sådana Sfx-utbildningar erbjudits i Stockholms län. Kommunförbundet Stockholms län har fastställt interkommunala priser för Sfx-utbildningarna per deltagare och månad för 2013. Kostnad per deltagare och månad för Svenska för ingenjörer var exempelvis 4 700 kronor, Svenska för medicinsk personal 5 600 kronor och Svenska för pedagoger 4 700 kronor.¹⁰ På grund av skillnader i innehåll, upplägg och kostnadsberäkning är det svårt att jämföra dessa kostnadsuppgifter med övrig utbildning i svenska (sfi och SAS). Dessa utbildningar har därför inte inkluderats i följande kostnadsberäkningar.

⁶ SCB (2012).

⁷ Av SOU 2011:19 framgår att nära 70 procent av deltagarna på studieväg 3 hade avslutat sfi inom ett år (inklusive studerande som avbrutit utbildningen utan att få godkänt på någon kurs). Uppgifterna gäller nybörjare 2003–2004 som följs fram till 30 juni 2008.

⁸ Av SOU 2013:76 framgår att snittkostnaden för sfi varierar kraftigt – från 10 000 kronor till över 100 000 kronor – per elev och utbildningsår. Utredningen skickade 2012 en webbenkät till ansvariga för sfi-utbildningen i Sveriges kommuner. Utredningen valde dock, trots en svarsfrekvens på 78 procent, att inte redovisa svaren på de enkätfrågor som gällde kommunernas totala kostnad respektive kostnad per helårsstuderande för sfi-utbildningen då svaren bedömdes vara allt för osäkra.

⁹ Uppgifter samlas endast in för den kommunala vuxenutbildningen i sin helhet och går inte att bryta ned på kurser eller ämnen. Uppgift per e-post den 9 april från Enheten för utbildningsstatistik vid Skolverket.

¹⁰ Kommunförbundet Stockholms län (2013).

Vad kostar kompletterande högskoleutbildning?

Nuvarande regering har i likhet med tidigare Alliansregering uttryckt att möjligheten att komplettera en utländsk högskoleutbildning är avgörande för att den invandrade akademikern och den svenska arbetsmarknaden ska kunna dra nytta av den utbildningsinvestering som har gjorts innan akademikers ankomst till Sverige.¹¹ Det kan exempelvis handla om att komplettera den utländska utbildningen med kunskap om svenska lagar och författningar, kunskap om hur man för journal inom den svenska sjukvården eller med verksamhetsförlagd utbildning som ger konkret inblick i yrkesutövningen på en svensk arbetsplats. Ett antal kompletterande högskoleutbildningar anordnas i detta syfte för akademiker med utländsk examen genom en riktad statlig finansiering inom ramen för regeringens så kallade integrationsåtgärder. De kompletterande utbildningarna hade år 2012 ett tak på cirka 500 utbildningsplatser. Kostnaden per person och kompletterande utbildning, exklusive studiebidrag, samt antalet utbildningsplatser var år 2012 följande:¹²

- Kompletterande utbildning för jurister, 2 år: 53 886 kronor per helårsstudent. Totalt cirka 110 000 kronor. Utbildningen har ett maxtak på 30 utbildningsplatser.
- Kompletterande utbildning för lärare, 1,5 år: 88 288 kronor per helårsstudent. Totalt cirka 130 000 kronor. Utbildningen har ett maxtak på 300 utbildningsplatser.
- Kompletterande utbildning för läkare, 1 år: 236 711 kronor per helårsstudent. Utbildningen har ett maxtak på 65 utbildningsplatser.
- Kompletterande utbildning för sjuksköterskor, 1 år: 131 473 kronor per helårsstudent. Utbildningen har ett maxtak på 70 utbildningsplatser.
- Kompletterande utbildning för tandläkare, 1 år: 302 397 kronor per helårsstudent på tandläkarutbildningen. Utbildningen har ett maxtak på 30 utbildningsplatser.

För övriga akademiker med utländsk utbildning finns inga kompletterande högskoleutbildningar som anordnas på uppdrag av regeringen.¹³

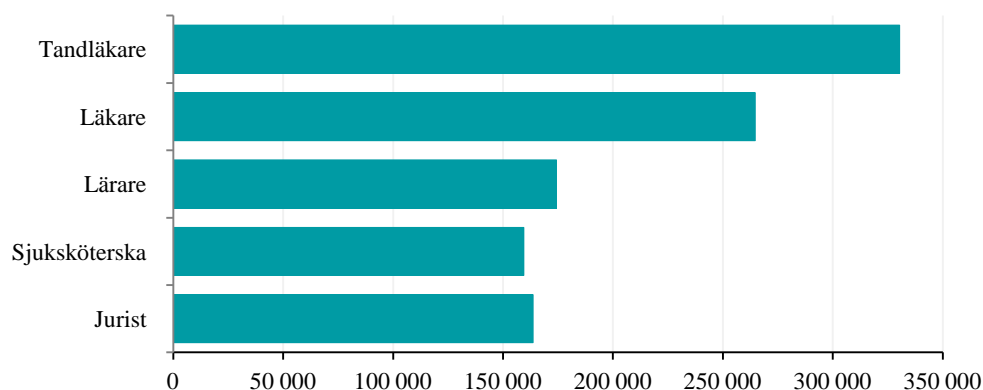
Det offentliga har utöver kostnaden för den kompletterande utbildningen även kostnader för det studiebidrag som utbetalas under utbildningstiden. I figur 1 redovisas den totala kostnaden per person och kompletterande utbildning, inklusive studiebidrag.

¹¹ Regeringens budgetproposition 2013/14 Budgetområde 16, s. 79.

¹² Regleringsbrev budgetåret 2011/12 avseende anslag 2:70, a.p. 15.

¹³ Denna rapport fokuserar på de kompletterande högskoleutbildningar som finansieras av regeringens så kallade integrationsåtgärder. Det finns därutöver två högskolor som utan särskilt regeringsuppdrag bedriver så kallade aspirantutbildningar, vilka också syftar till att förbättra invandrade akademikers möjligheter på svensk arbetsmarknad. För arbetslösa invandrade akademiker som uppfyller vissa kriterier finns också arbetsmarknadsutbildningen Korta vägen, som kan innehålla kortare utbildningsinsatser på högskolan. För redogörelse av de olika typerna av kompletterande utbildningar för akademiker med utländsk utbildning som finns, se Högskoleverket (2012b).

Figur 1 Total kostnad per person och kompletterande högskoleutbildning, 2012 Inklusivt studiebidrag motsvarande utbildningens studietid



Källa: Egna beräkningar utifrån regeringens regleringsbrev för budgetåret 2012.

Vad kostar validering av utländsk utbildning?

Läkare, tandläkare och många andra yrken inom hälso- och sjukvården måste ha svensk legitimation för att få arbeta i Sverige. Socialstyrelsen är ansvarig myndighet för att utfärda dessa legitimationer. Legitimationsprocessens innehåll och längd varierar från person till person, men oftast krävs olika typer av kompletteringar för att få behörighet och legitimation. Nedan redovisas den genomsnittliga kostnaden för de delar som ingår i en legitimationsprocess för tredjelandsutbildade¹⁴ läkare respektive tandläkare:

- Kostnaden för Socialstyrelsens handläggning och prövning är cirka 1 900 kronor per person för läkare respektive tandläkare.¹⁵
- För de läkare som anvisas att skriva det så kallade TULE-provet samt delta i samhälls- och författningskurserna är kostnaderna cirka 13 000 kronor respektive 7 000 kronor.¹⁶
- För de tandläkare som anvisades att skriva det odontologiska kunskapsprovet, delta i samhälls- och författningskurserna samt genomföra praktikinspektioner finns inga tillförlitliga

¹⁴ Utbildad i ett land utanför EU/EES-området och Schweiz.

¹⁵ Denna kostnad inkluderar även prövning av legitimation, det vill säga inte enbart första steget om prövning av tredjelandsutbildning, och inbegriper därmed även handläggning för läkare som genomförde första steget exempelvis år 2010 och 2011. Den totala kostnaden delat på antal sökande ger dock en ungefärlig uppskattning av vad handläggningen kostar per individ. Uppgift per e-post den 28 april 2014 från Avdelningen för regler och behörighet, Socialstyrelsen.

¹⁶ Uppgift per e-post den 28 april 2014 från Avdelningen för regler och behörighet, Socialstyrelsen.

kostnadsuppgifter. Kostnadsuppgifterna för tandläkarnas kompletteringsprogram baseras därför på motsvarande uppgifter för läkarna, det vill säga 13 000 respektive 7 000 kronor.¹⁷

De invandrade akademiker som har en utländsk utbildning som inte omfattas av Socialstyrelsens ansvarsområde kan i stället vända sig till Universitets- och högskolerådet (UHR). UHR bedömer avslutade utländska akademiska utbildningar med examen. Bedömningen utmynnar i ett utlåtande som kortfattat anger vilken svensk examen den utländska utbildningen motsvarar. Utlåtandet kan användas av den som söker arbete och syftet är att hjälpa arbetsgivare att förstå den utländska högskoleutbildningen. Kostnad per utlåtande är cirka 3 200 kronor.¹⁸

Vad kostar en svenskutbildad akademiker?

I detta avsnitt redovisas kostnaden för svensk högskoleutbildning. Kostnaden för den utbildning som föregår och möjliggör högskoleutbildningen, från förskola till och med gymnasium, redovisas också i detta avsnitt.

Vad kostar högskoleutbildning?

Under läsåret 2011/2012 påbörjade cirka 92 000 nya studenter sina högskolestudier vid något av Sveriges universitet och högskolor, och totalt studerade totalt cirka 360 000 studenter på grund och avancerad nivå höstterminen 2012.¹⁹

Den genomsnittliga kostnaden för högskoleutbildning räknat per student och år är cirka 72 000 kronor.²⁰ Kostnaden för ett studieår skiljer sig samtidigt kraftigt åt mellan olika utbildningsområden. Det dyraste utbildningsområdet har en kostnad som är drygt 12 gånger högre än det billigaste.

¹⁷ Uppgift per e-post den 28 april 2014 från Avdelningen för regler och behörighet, Socialstyrelsen.

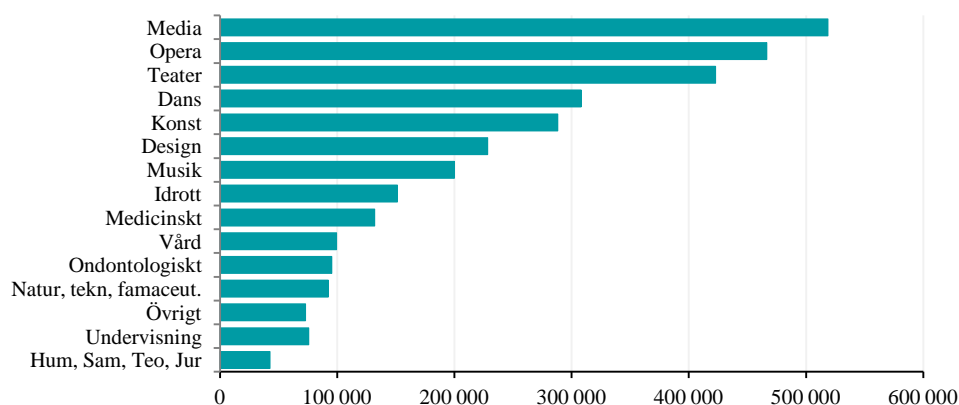
¹⁸ Under 2012 utfärdade UHR cirka 4 200 utlåtanden över utländsk högskoleutbildning. Kostnaden per utlåtande är beräknad utifrån den totala kostnaden för verksamheten dividerat med samtliga 5 640 ärenden som UHR expedierade eller avslutade under 2012 (det vill säga inklusive de ärenden som överfördes eller avskrevs). Uppgift per e-post den 28 april 2014 från Avdelningen för bedömning av utländsk utbildning vid Universitets- och högskolerådet.

¹⁹ UKÄ (2013).

²⁰ Den genomsnittliga kostnaden för högskolestudier har beräknats genom att lärosätens intäkter av direkta statsanslag inklusive bidrag via Kammarkollegiet har dividerats med totalt antal helårsstudenter (exklusive landstingsfinansierad utbildning). För mer information, se SCB (2012). Cirka 70 000 kronor per högskoleplats är också det schablonbelopp som regeringen i flera år har använt för att beskriva storleken på utökningar eller neddragningar av takbelopp i antal helårsstudenter.

Figur 2 Kostnad per utbildningsområde, 2012

Statlig ersättning per utbildningsområde (HS+HP)



Källa: Högskoleverket (2012a).

Det humanistiska, samhällsvetenskapliga, teologiska och juridiska utbildningsområdet är både vanligast och billigast med en årlig kostnad per student på cirka 43 000 kronor. Det näst vanligaste utbildningsområdet omfattar naturvetenskaplig, teknisk och farmaceutisk utbildning och har en årlig kostnad per student på cirka 92 000 kronor. Tillsammans svarar dessa två utbildningsområden för cirka 75 procent av samtliga högskolestudenter.²¹

Konstnärliga utbildningar i bland annat dans, opera, teater och media är dyrast med en kostnad per student och år på upp till 520 000 kronor. Det är samtidigt få studenter som läser en konstnärlig utbildning, sammantaget utgör de bara en bråkdel av den totala utbildningsvolymen.

För att veta hur mycket en specifik högskoleutbildning kostar räcker det dock inte att känna till kostnaden för de olika utbildningsområdena. Varje utbildning innehåller flera kurser och varje kurs ersätts utifrån prislappen för ett eller flera utbildningsområden. En arkitektutbildning kan exempelvis bestå av kurser i bland annat naturvetenskap, humaniora och design. Nedan redovisas kostnaden för ett antal olika högskoleutbildningar.²² Kostnaderna ska betraktas som en uppskattning av vad olika högskoleutbildningar kostar och inte som ett exakt facit.

²¹ UKA (2013).

²² Kostnadsuppgifterna bygger på uppgifter från ett specifikt lärosäte och det bör beaktas att kostnaden för en och samma utbildning kan skilja sig åt mellan olika lärosäten. Lärosätena kan därutöver ha beräknat kostnaden för en specifik utbildning med metoder som till viss del skiljer sig åt. Samtliga uppgifter gäller sammanvägda prislappar för de utbildningsområden som den specifika utbildningen avräknas från och är inte justerade efter studenternas prestationsgrad.

Kostnad per person och högskoleutbildning, 2012

- En blivande läkare läser 5,5 år på läkarprogrammet. Kostnaden för läkarutbildningen är cirka 1,1 miljoner kronor.²³
- En blivande tandläkare läser 5 år på tandläkarprogrammet. Kostnaden för tandläkarutbildningen är cirka 1,66 miljoner kronor.²⁴
- En konststuderande som läser en kandidat- och masterutbildning i konst studerar i totalt 5 år. Kostnaden för utbildningen är cirka 1,32 miljoner kronor.²⁵
- En blivande högstadielärare läser 4,5 år på lärarprogrammet. Kostnaden för utbildningen är cirka 280 000 kronor.²⁶
- En blivande civilekonom läser 4 år vid civilekonomprogrammet. Kostnaden för utbildningen är cirka 190 000 kronor.²⁷
- En blivande civilingenjör läser 5 år på civilingenjörsprogrammet. Kostnaden för utbildningen är cirka 440 000 kronor.²⁸
- En blivande arkitekt läser 5 år på arkitektprogrammet. Kostnaden för utbildningen är cirka 610 000 kronor.²⁹

Utöver kostnaden för själva utbildningen utgörs den offentliga utbildningskostnaden för en akademiker även av det studiebidrag som utbetalas under utbildningstiden. I figur 3 redovisas respektive högskoleutbildnings kostnad inklusive kostnaden för studiebidrag.

²³ Baserat på läkarutbildningen vid KI inklusive ALF-anslag till landstinget. Uppgift per e-post den 26 november 2014 från Avdelningen för styrelsestöd och internationella relationer vid Karolinska Institutet.

²⁴ Baserat på tandläkarutbildningen vid KI inklusive anslag för tandvårdscentral. Uppgift per e-post den 26 november 2014 från Avdelningen för styrelsestöd och internationella relationer vid Karolinska Institutet.

²⁵ Baserat på kandidat- och mastersprogrammet i konst vid Konstfack. Uppgift per e-post den 19 november 2014 från Ekonomienheten vid Konstfack.

²⁶ Baserat på lärarutbildningen för åk 7–9 vid Malmö högskola. Uppgift per e-post den 14 april från Fakulteten för lärande och samhälle vid Malmö högskola.

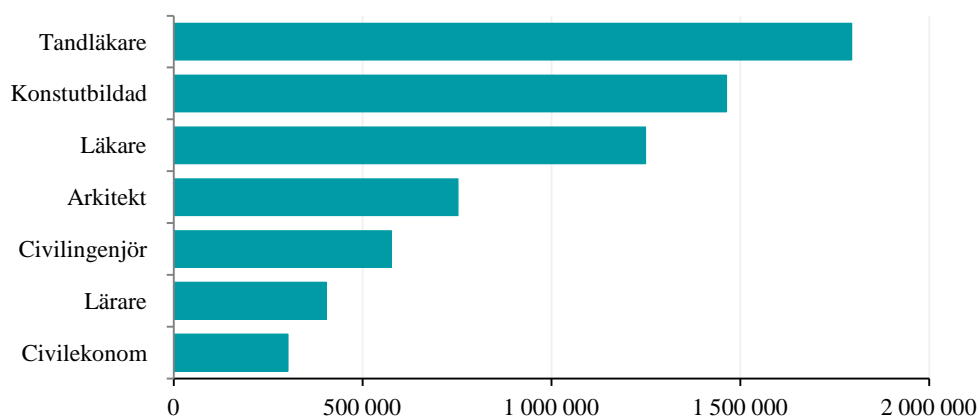
²⁷ Baserat på civilekonomprogrammet vid Örebro Universitet. Uppgift per e-post den 19 november från Ekonomiavdelningen vid Örebro Universitet.

²⁸ Baserat på civilingenjörsutbildningen vid KTH. Uppgift per e-post den 30 juni från Planerings- och utredningsavdelningen vid KTH.

²⁹ Baserat på arkitektutbildningen vid KTH. Uppgift per e-post den 30 juni från Planerings- och utredningsavdelningen vid KTH.

Figur 3 Total kostnad per person och högskoleutbildning, 2012

Inklusive studiebidrag motsvarande utbildningens studietid



Källa: Egna beräkningar baserat på de uppgifter som redovisas ovan.

Den svensktbildade akademikers framkörningskostnad

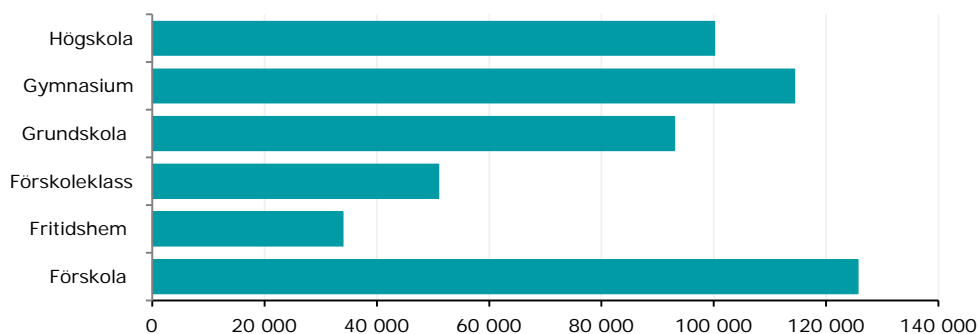
Sveriges utbildningsinvestering i en svensktbildad akademiker påbörjas långt innan den utbildningen på högskolan. För att kunna läsa en högskoleutbildning krävs gymnasiebehörighet och gymnasiestudier föregås i sin tur av en utbildningskedja som startar i förskolan. Den sammanlagda utbildningskostnaden från förskola till och med avslutad gymnasieutbildning speglar det offentliga grundinvestering, härfter kallad framkörningskostnad, för att "producera" en typisk akademiker.

I figur 4 redovisas kostnad per person och år för var och en av de utbildningsformer som ingår i en svensktbildad akademikers totala utbildningskostnad, inklusive kostnaden för studiebidrag.³⁰

³⁰ De inkluderade kostnaderna speglar det offentliga utbildningskostnad för en typisk akademiker utbildad i Sverige. De kostnadsposter som har inkluderats möter tre kriterier: De utgör en relevant del i utbildningsgången från förskola till och med högskola (exempelvis har yrkesutbildning exkluderats). Minst två tredjedelar av kostnadspostens målgrupp utnyttjar kostnadsposten. Finansieringen av kostnadsposten består till minst två tredjedelar av offentliga medel. För mer information, se bilaga 1.

Figur 4 Årlig kostnad per person och utbildningsform, 2012

Inklusive studiebidrag för gymnasium och högskola

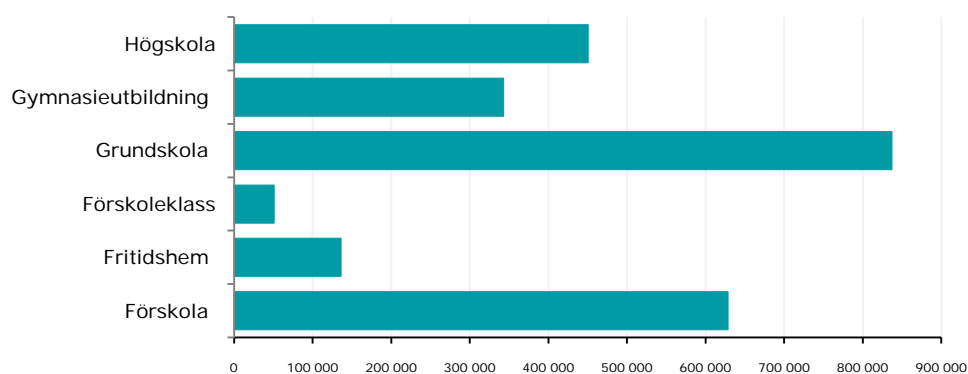


Källa: SCB (2012).

Kostnaden per person och år är högst för förskolan följt av gymnasiet, medan fritidshem och förskoleklass har lägst årlig kostnad. Den årliga kostnaden för olika utbildningsformer redovisas och jämförs ofta i budgetsammanhang, exempelvis i regeringens budgetproposition. I denna rapport, där syftet är att beskriva och jämföra den offentliga kostnaden för olika typer av utbildning, är det dock den totala kostnaden per person och utbildning som i första hand är intressant. Den totala kostnaden beror i hög utsträckning på hur lång utbildningen är. I figur 5 redovisas den totala kostnaden per person och utbildningsform, inklusive kostnaden för studiebidrag.

Figur 5 Total kostnad per person och utbildningsform, 2012

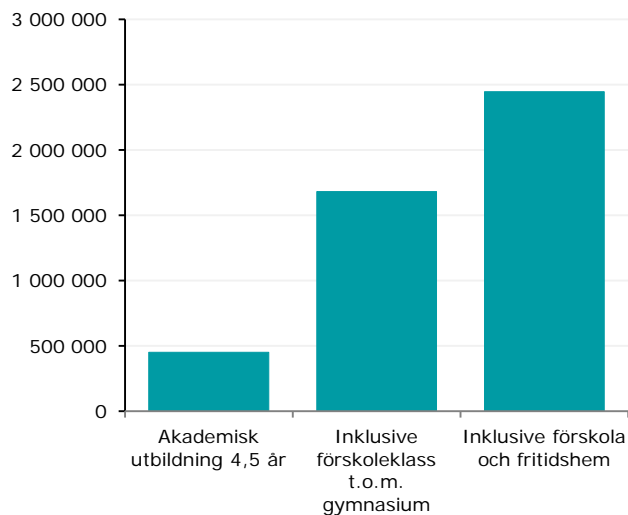
Inklusive studiebidrag för högskola och gymnasium



Källa: Egna beräkningar utifrån SCB (2012).

Högst total kostnad per person har den nioåriga grundskoleutbildningen följt av fem års förskola. Lägst kostnad har den ettåriga förskoleklassen följt av fyra års fritidshem. Sammanlagt uppgår den så kallade framkörningskostnaden, från förskola till och med gymnasium, till cirka 2 miljoner kronor per person. I figur 6 redovisas kostnaden för en svenskutbildad akademiker med och utan framkörningskostnaden inräknad.

Figur 6 Kostnad per akademiker med och utan framkörningskostnad, 2012.
Inklusive studiebidrag för högskola och gymnasium.



Källa: Egna beräkningar utifrån SCB (2012).

Av diagrammet ovan framgår att kostnaden för den akademiska utbildningen endast utgör en liten del – ungefär en femtedel – av en svenskutbildad akademikers totala utbildningskostnad. Den akademiska utbildningens kostnad och dess andel av den totala utbildningskostnaden varierar dock mellan högskolans utbildningsinriktningar. Exempelvis utgör kostnaden för den femåriga tandläkarutbildningen nära 50 procent av den totala utbildningskostnaden på cirka 3,8 miljoner kronor.

Svenskutbildad vs invandrad akademiker

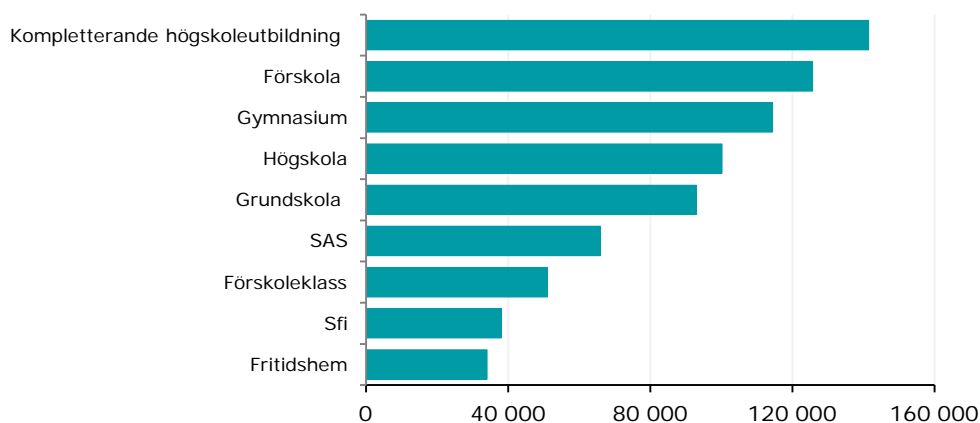
I detta avsnitt jämförs Sveriges utbildningskostnader för en svenskutbildad respektive invandrad akademiker. Utgångspunkten är att satsningar på att validera och komplettera en invandrad akademikers utländska utbildning är ett alternativt sätt att uppnå Sveriges utbildningspolitiska målsättning om en välutbildad befolkning som kan bidra till svensk välfärd och konkurrenskraft. Ett antal kostnadsjämförelser för olika utbildningsformer och högskoleutbildningar presenteras nedan.

Kostnad per person och utbildningsform

Den kompletterande högskoleutbildningen har den högsta kostnaden bland samtliga utbildningsformer med cirka 140 000 kronor per person och år. Lägst kostnad per person och år har fritidshem med 34 000 kronor, tätt följt av sfi med 38 000 kronor. De två utbildningsformer som syftar till att stärka invandrade akademikers humankapital återfinns därmed i respektive kostnadsextrem.

Figur 7 Årlig kostnad per person och utbildningsform, 2012

Inklusive studiebidrag för högskola, gymnasium, SAS och kompletterande högskoleutbildning.

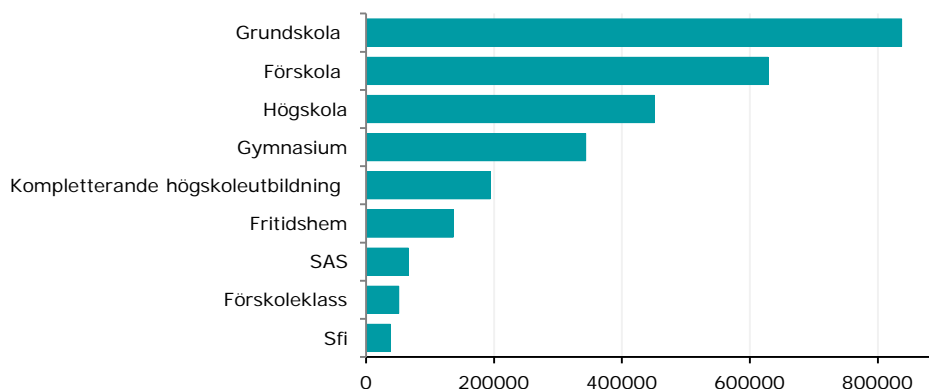


Källa: SCB (2012)

Den årliga kostnaden speglar hur resursintensiv verksamheten är. En jämförelse mellan de årliga utbildningskostnaderna visar exempelvis att en sfi-elev som ska lära sig grundläggande svenskkunskaper, vilket närmast kan liknas vid grundskolans svenskutbildning, har en utbildningskostnad som är nästan 2,5 gånger lägre än utbildningskostnaden för en grundskoleelev. I figur 8 redovisas den totala kostnaden per person och utbildningsform.

Figur 8 Total kostnad per person och utbildningsform, 2012

Inklusive studiebidrag för högskola, gymnasium, SAS och kompletterande högskoleutbildning



Källa: SCB (2012)

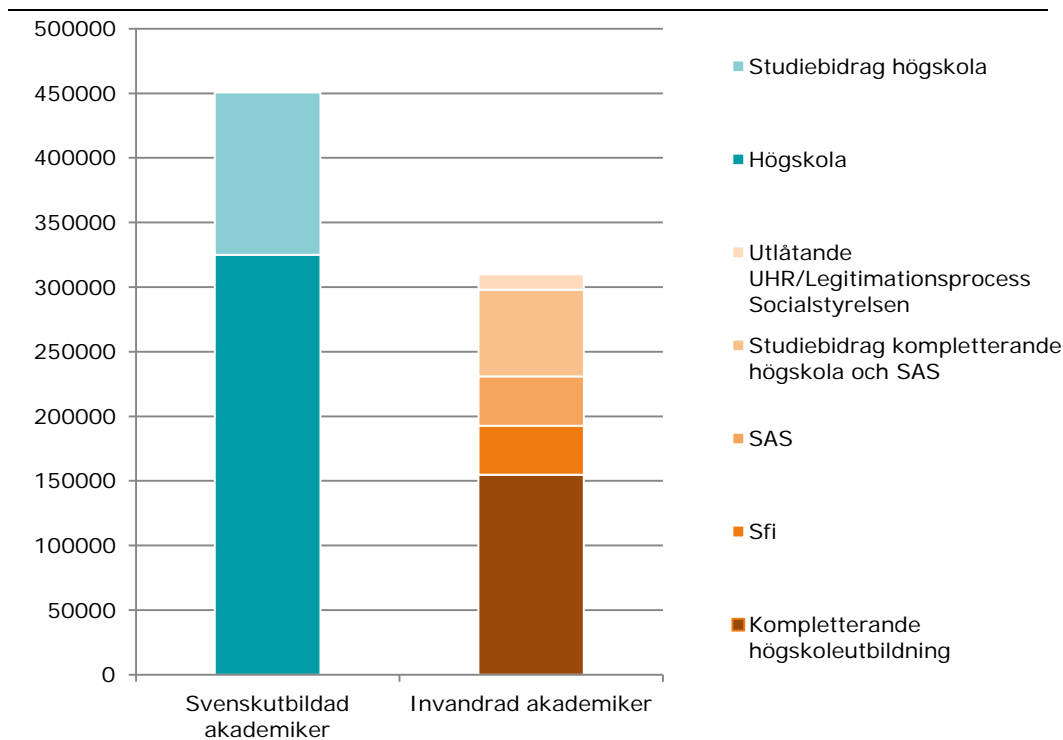
I likhet med tidigare påverkas den totala kostanden i hög grad av utbildningsformens studielängd. Grundskolan (9 år) ligger i topp följt av förskolan (5 år), högskolan (4,5 år) och gymnasiet (3 år).³¹ De utbildningar som har kortast studietid har också lägst totalkostnader. Lägst kostnad har sfi (1 år), förskoleklass (1 år), SAS (1 år) och fritidshem (4 år). Den korta studietiden (1,4 år) medför även en relativt låg totalkostnad för den kompletterande högskoleutbildningen. Kostnaden för den svenskutbildade akademikers högskoleutbildning är mer än två gånger högre än kostnaden för den kompletterande högskoleutbildningen.

Kostnad per person och högskoleutbildning

Sverige har inte haft någon kostnad för den invandrade akademikers högskoleutbildning. Kostnadsjämförelsen med den svenskutbildade akademiker görs i stället med de insatser som finns för att validera och komplettera den invandrade akademikers utländska utbildning. I figur 9 redovisas kostnaden för en svenskutbildades ordinarie högskoleutbildning och kostnaden för att validera och komplettera en invandrad akademikers utländska utbildning.

³¹ För mer information om kostnad och studietid för respektive utbildningsform, se avsnittet Dataunderlag i Bilaga 1.

Figur 9 Total utbildningskostnad för en svenskutbildad och en invandrad akademiker

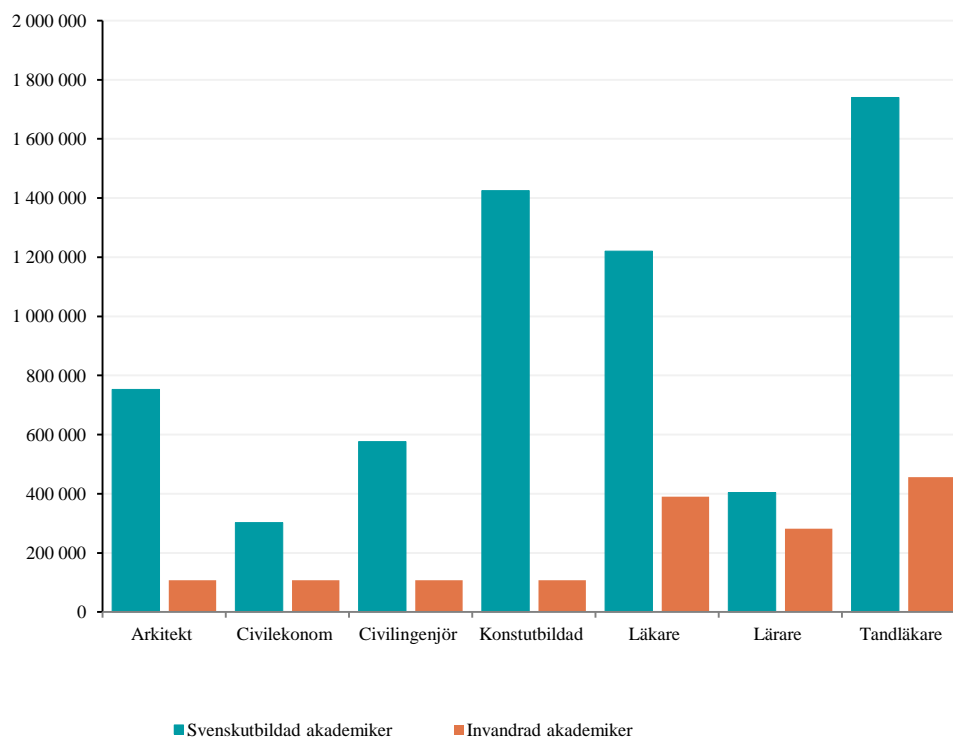


Källa: För mer information om kostnadsberäkningarna, se bilaga 1.

Den svenskutbildade akademikers kostnad för högskoleutbildning uppgår till cirka 450 000 kronor. Cirka 70 procent av denna summa utgörs av kostnad för högskoleutbildningen och cirka 30 procent av kostnad för studiebidrag. Kostnaden för att validera och komplettera den invandrade akademikers utbildning uppgår till cirka 310 000 kronor. Cirka 55 procent av denna summa utgörs av kostnaden för kompletterande högskoleutbildning, 25 procent utgörs av kostnaden för sfi och SAS och resterande 20 procent utgörs av kostnaden för studiebidrag samt den genomsnittliga kostnaden för Socialstyrelsens legitimationsprocess och ett utlåtande från UHR.

I figur 10 jämförs kostnaden för svenskutbildade och invandrade akademiker utifrån ett antal olika högskoleutbildningar. Den svenskutbildade akademikers utbildningskostnad har beräknats utifrån den svenska utbildningens totala studietid, inklusive studiebidrag för motsvarande tid. Den invandrade akademikers kostnad har beräknats utifrån kostnaden för de kompletterings- och valideringsmöjligheter som finns tillgängliga för respektive utbildningsinriktning.

Figur 10 Total kostnad ordinarie och kompletterande utbildningar, 2012
Inklusive studiebidrag för högskola, kompletterande högskoleutbildning samt SAS

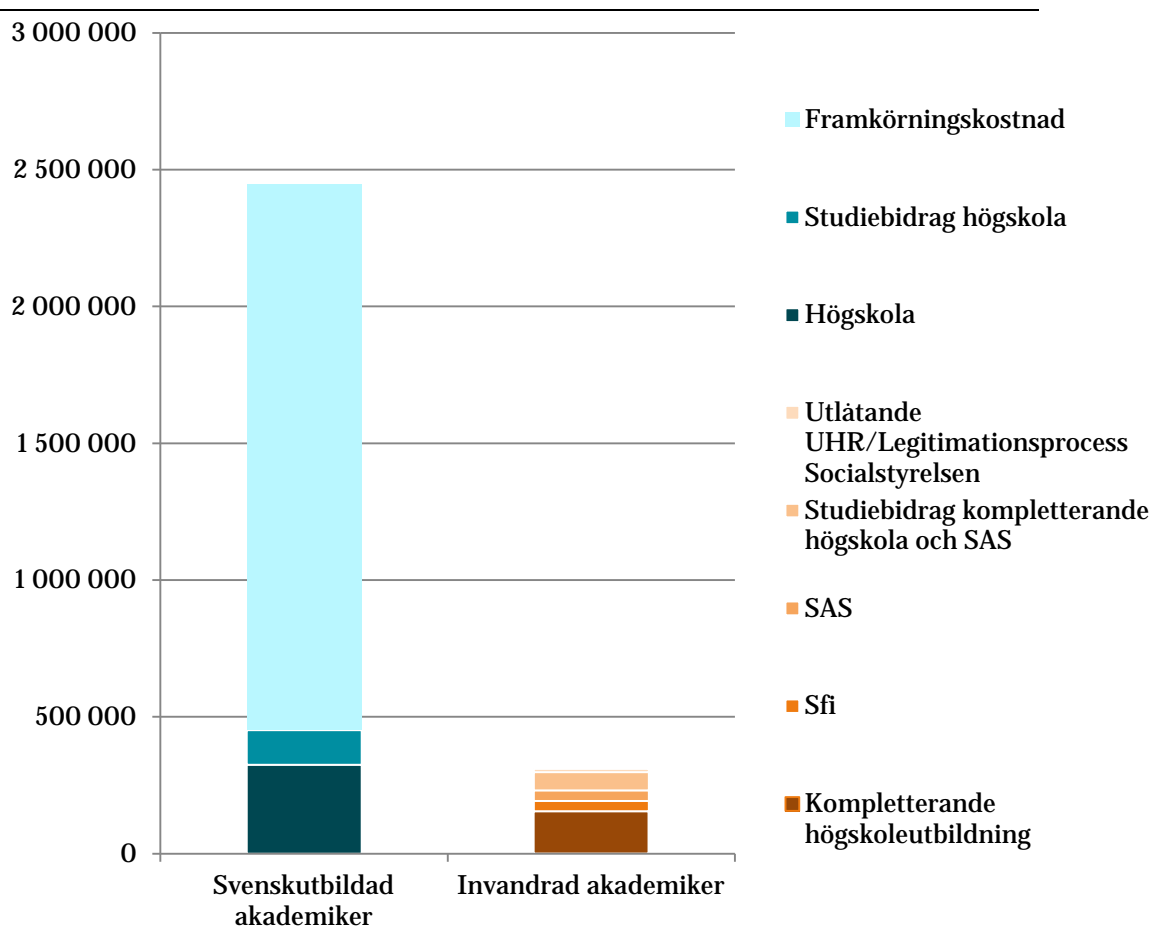


Källa: För mer information om kostnadsberäkningarna, se bilaga 1.

Av samtliga jämförda utbildningsinriktningar har tandläkarutbildningen den högsta utbildningskostnaden, både för svenskutbildade och invandrade tandläkare. Kostnaden för den ordinarie tandläkarutbildningen är samtidigt nära fyra gånger högre än kostnaden för att komplettera och validera en utländsk tandläkarutbildning. Den minsta kostnadsskillnaden mellan svenskutbildade och invandrade akademiker av de jämförda utbildningsinriktningarna gäller lärare. Kostnaden för en lärare utbildad i Sverige är cirka 1,4 gånger högre än kostnaden för att validera och komplettera en utländsk lärarutbildning. Den största kostnadsskillnaden gäller akademiker som har en konstutbildning. Kostnaden för en kandidat- och masterutbildning i konst är cirka 1,46 miljoner kronor. Det finns ingen kompletterande högskoleutbildning i konst, vilket innebär att de validerings- och kompletteringsmöjligheter som kvarstår utgörs av sfi, SAS (inklusive studiebidrag) samt ett utlåtande från UHR. Sammanlagt uppgår dessa kostnader till cirka 110 000 kronor. Kostnaden för den ordinarie konstutbildningen är därmed cirka 13 gånger högre än kostnaden för de validerings- och kompletteringsmöjligheter som finns för en invandrad akademiker som har en konstutbildning.

Sveriges utbildningskostnad för att ”producera” en svenskutbildad akademiker är samtidigt, som tidigare nämnt, väsentligt högre än kostnaden för själva högskoleutbildningen. Till kostnaden för högskoleutbildningen tillkommer den så kallade framkörningskostnaden för den utbildning, från förskola till och med gymnasium, som föregår och möjliggör den akademiska utbildningen. De möjligheter som finns för en invandrad akademiker att validera och komplettera sin utbildning är ett alternativt sätt att få akademisk kunskap som är gångbar på den svenska arbetsmarknaden. Nedan jämförs den totala utbildningskostnaden för dessa två akademikeralternativ.

Figur 11 Utbildningskostnad för en svenskutbildad akademiker inklusive framkörningskostnad samt utbildningskostnad för en invandrad akademiker, 2012



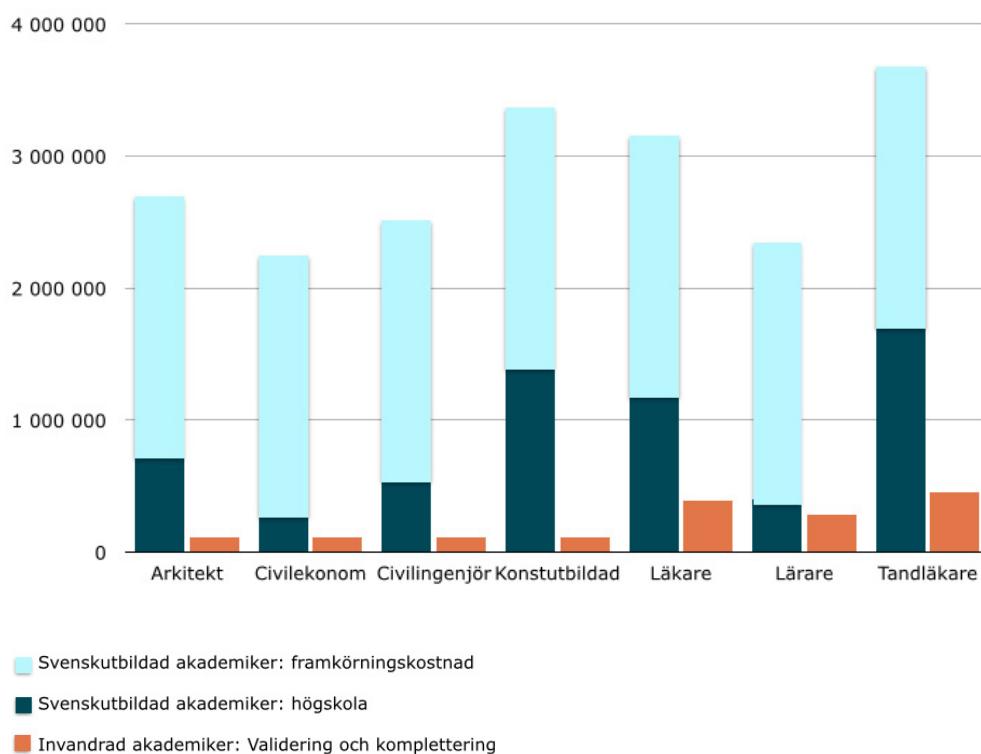
Källa: För mer information om det underlag som kostnadsberäkningarna baseras på, se bilaga 1.

Framkörningskostnaden innebär ett tillägg på cirka 2 miljoner kronor utöver kostnaden för högskoleutbildning och studiebidrag för den svenskutbildade akademikern. Den svenskutbildade akademikers totala utbildningskostnad uppgår därmed till cirka 2,45 miljoner kronor. Kostnaden för att validera och komplettera en invandrad akademikers utbildning uppgår (liksom tidigare) till cirka 310 000 kronor. Den totala utbildningskostnaden för en svenskutbildad

akademiker är cirka 8 gånger högre än kostnaden för att validera och komplettera en invandrad akademikers utbildning.

Figur 12 Utbildningskostnad för en svensktbildad akademiker inklusive framkörningskostnad samt utbildningskostnad för en invandrad akademiker, olika högskoleutbildningar, 2012.

Inklusive studiebidrag för högskola, kompletterande högskoleutbildning samt SAS.



Källa: För mer information om det underlag som kostnadsberäkningarna baseras på, se bilaga 1.
För mer information om framkörningskostnad, se sidorna 15ff.

Utbildningskostnad per år i arbetslivet

Den offentliga utbildningskostnaden för en svensktbildad akademiker är som tidigare konstaterat högre än motsvarande kostnad för att validera och komplettera en invandrad akademikers utländska utbildning. Men medan kostnaderna för att validera och komplettera den invandrade akademikers utländska utbildning är koncentrerade till några få år sträcker sig den svensktbildade akademikers totala utbildningskostnad över mer än 20 år. I investeringsmanhang används vanligtvis metoder för att beräkna och jämföra värdet på kostnader och intäkter som är skilda i tid.³²

³² För att kunna jämföra värdet på kostnader och intäkter som är skilda i tid används ofta en så kallad diskonteringsränta för att räkna om kostnader och intäkter till ett nuvärde. I en sådan beräkning ges kostnader och intäkter lägre vikt ju längre fram i tiden de ligger. En nuvärdesberäkning av utbildningskostnaden för en svensktbildad respektive en invandrad akademiker har utförts och lämnas på

När en akademiker har genomgått sin svenska högskoleutbildning alternativt validerat och kompletterat sin utländska högskoleutbildning är tanken att det offentliga utbildningsinvestering ska ge avkastning i form av bland annat ökade skatteintäkter och ökad tillväxt. Även om inga intäktsberäkningar har gjorts i denna rapport är det i sammanhanget relevant att påpeka att intäkterna, i likhet med kostnaderna, ligger närmare i tiden för en invandrad akademiker än för en svenskutbildad akademiker. En typisk svenskutbildad akademiker går lite drygt ett år efter födseln förskolans första dag. Därefter följer en mer än två decennier lång utbildningskedja innan den framtida akademikern förväntas bidra med intäkter till stat och kommun.

År 2012 var genomsnittsåldern för en svenskutbildad akademiker som har tagit minst en magisterexamen 32 år.³³ Därmed kvarstår 33 år i arbetslivet utifrån en förväntad pensionsålder på 65 år. Den svenskutbildade akademikers totala utbildningskostnad på 2,45 miljoner kronor motsvarar en kostnad per förväntat år i arbetslivet på cirka 74 000 kronor. För en svenskutbildad läkare och tandläkare motsvarar den totala utbildningskostnaden cirka 100 000–115 000 kronor per år i arbetslivet.

Den genomsnittliga åldern vid invandring bland de utrikes födda akademiker med utländsk utbildning som bodde i Sverige år 2012 var cirka 33 år.³⁴ Uppskattad tidsåtgång för validering och komplettering av den utländska utbildningen är cirka 3 år och 4 månader.³⁵ Den invandrade akademikern skulle enligt denna typfallsberäkning ha validerat och kompletterat sin utbildning vid cirka 36 års ålder. Därmed kvarstår drygt 28 år i arbetslivet vid en förväntad pensionsålder på 65 år. Den totala kostnaden för att validera och komplettera den utländska utbildningen på 310 000 kronor motsvarar en kostnad per förväntat år i arbetslivet på cirka 10 000 kronor. För den invandrade läkaren och tandläkaren motsvarar kostnaden cirka 14 000–16 000 kronor per år i arbetslivet.

En slutsats som kan dras av ovanstående är att den svenskutbildade akademikern därmed, något förenklat, behöver vara sysselsatt i större utsträckning eller få en mycket högre lön än den invandrade akademikern för att det offentliga utbildningsinvestering ska vara lönsam.

förfrågan från rapportförfattaren. Det är dock inte givet vilken utgångspunkt ("nu-punkt") som ska användas för en svenskutbildad akademiker för en rättvisande jämförelse med en invandrad akademiker.

³³ OECD (2014), s 81. Genomsnittsåldern för en kandidatexamen var 29 år.

³⁴ RAMS/SCB.

³⁵ Beräknad utifrån 1 års sfi följt av 1 års SAS. Under dessa två års svenskutbildning valideras samtidigt utbildningen av UHR eller Socialstyrelsen. Därefter följer en kompletteringsutbildning som i snitt är 1,4 år.

Utbildningspolitiska principer

I detta avsnitt analyseras ett antal utbildningspolitiska principer. Det handlar bland annat om vilken utbildning det offentliga ska tillhandahålla, för vem och med vilken finansiering.

Kostnadsfri utbildning – för vem och varför?

Vem betalar för utbildning?

Det finns sedan lång tid tillbaka en samsyn i svensk politik om att formell utbildning ska bekostas av samhället och inte av den enskilde. Det återspeglas bland annat i det faktum att privatskolor förekommer i mycket begränsad omfattning i Sverige, medan detta är vanligt inom alla delar av utbildningssystemet i USA. Den svenska grundskolan är obligatorisk och kostnadsfri för alla barn mellan 7 och 16 år. Även gymnasieutbildning, kommunal vuxenutbildning och högskoleutbildning är kostnadsfri i Sverige, undantaget så kallade tredjelandsstudenter som sedan höstterminen 2011 betalar en avgift för att studera på svensk högskola.

I samband med att avgifterna för tredjelandsstudenter skulle införas pågick en intensiv debatt om huruvida detta i förlängningen skulle innebära att även "ordinarie" studenter kunde komma att avgiftsbeläggas. Dåvarande Alliansregering beslutade sig för att skriva in i högskolelagen att högre utbildning ska vara avgiftsfri för övriga studenter än tredjelandsmedborgare.³⁶

De enda delarna av det formella utbildningssystemet som delvis är avgiftsfinansierade är förskola och fritidshem. Därtill finns fristående kompletterande utbildningar vilka stöds av staten men ofta är avgiftsbelagda för eleven. De kompletterande utbildningarna finns inom bland annat konst, hantverk och ekonomi men leder inte till en examen eller formell behörighet till fortsatta studier. Det finns slutligen andra typer av utbildning som varken organiseras eller finansieras av det offentliga. Exempelvis kan en arbetstagare få kompetensutveckling i form av personalutbildning, som helt eller delvis bekostas av arbetsgivaren. Individerna kan också själv bekosta studier som anordnas av en organisation eller ett företag.

Varför betalar det offentliga individens utbildningskostnad?

En relativt stor andel av Sveriges offentliga utgifter går till utbildningsväsendet. Det gör det relevant att bredda frågan om hur mycket utbildning får kosta till att också belysa *varför* utbildning får kosta. Ett svar på denna fråga kan utläsas ur den nuvarande regeringens och den tidigare Alliansregeringens budgetpropositioner för utgiftsområdet Utbildning och universitetsforskning.

³⁶ Prop. 2009/10:65.

I budgetpropositionen för 2014 återfinns följande resonemang under rubriken "Politikens inriktning":

"Kunskap ger den enskilda människan möjligheter att växa och påverka sin situation. En god utbildning öppnar perspektiv och ger goda livsförutsättningar för individen. En hög utbildningsnivå är också nödvändig för samhället samt för att Sverige som nation ska kunna konkurrera på världsmarknaden och därmed säkra välståndet. /.../ Investeringar i utbildning och forskning är investeringar i framtiden, både för Sverige som nation och för den enskilda människan."³⁷

I ovanstående citat kan två anledningar till att det offentliga bekostar individens utbildning utläsas: Dels för att utbildning har ett egenvärde fristående från ekonomiska kalkyler, i form av ökade möjligheter till självförverkligande för de individer som utbildas, dels för att det offentliga har ekonomiska incitament att bekosta individernas utbildning utifrån ett antagande om att en hög utbildningsnivå bidrar positivt till Sveriges ekonomi.

Vilken utbildning ska finansieras med offentliga medel?

Den formella utbildningen i form av bland annat barn-, ungdoms- och högskoleutbildning är i dag givna offentliga åtaganden. När det kommer till annan utbildning är principerna inte lika tydliga. De olika insatser som syftar till att validera och komplettera en invandrad akademikers utländska utbildning omgärdas i hög utsträckning av både otydliga och tvetydiga principer. Det offentliga har exempelvis åtagit sig att anordna och bekosta reguljär utbildning i svenska språket för de som saknar sådana kunskaper och tillhandahåller också en permanent lösning för validering av utländsk utbildning. Den kompletterande högskoleutbildningen saknar däremot både långsiktig organisation och finansiering.

Trots att antalet och andelen utrikes födda akademiker har ökat kraftigt under de senaste decennierna har politiken inte tydliggjort huruvida det offentliga ska erbjuda möjligheter för dessa akademiker att komplettera sin utländska högskoleutbildning i Sverige. Olika former av kompletterande högskoleutbildning för akademiker med utländsk examen har funnits i cirka 20 års tid och har bedrivits genom olika typer av tillfälliga satsningar. Utbildningen har aldrig omfattat mer än ett fåtal akademiker med utländsk examen.

Den kompletterande högskoleutbildningen för akademiker med utländsk examen kan och bör samtidigt betraktas ur ett bredare utbildningspolitiskt perspektiv. Kompletterande högskoleutbildning är, i likhet med bland annat vidareutbildning och omskolning, en viktig del av individens livslånga lärande. Möjligheter till ett livslångt lärande kommer sannolikt att bli allt viktigare i

³⁷ Regeringens budgetproposition 2013/14 Utgiftsområde 16, s.51

framtiden i och med att människor förväntas arbeta längre upp i åldrarna, och detta på en arbetsmarknad med snabb förändringstakt till följd av bland annat teknisk utveckling och en internationellt rörlig arbetsmarknad. Betydelsen av rätt kompetens har ökat och är viktig för att både få och behålla ett arbete.³⁸ Den politik som förs får betydelse för hur individens lärande och därmed situation på arbetsmarknaden kan främjas under hela (arbets)livstiden.

Det livslånga lärandet är till viss del redan förankrat i det formella utbildningssystemet genom den kommunala vuxenutbildningen. Tidigare utbildningsminister Jan Björklund genomförde också vissa reformer som syftade till att underlätta omskolning till yrken med hög efterfrågan på arbetsmarknaden. Bland annat infördes en ny variant av kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) för att personer med tidigare högskolestudier av relevans för ett undervisningsämne på kort tid ska kunna bli ämneslärare. I sammanhanget är det intressant att notera att KPU, till skillnad från den kompletterande högskoleutbildningen för lärare med utländsk examen (ULV), finansieras genom det ordinarie grundutbildningsanslaget. Björklund föreslog vidare att en examenspremie skulle införas för att främja ämneslärare inom matematik, fysik, kemi, biologi och teknik. Satsningen inkluderade lärare inom KPU, men inget motsvarande föreslogs för lärare inom ULV. Ovanstående reser ytterligare frågetecken kring vilka principer som gäller och bör gälla för denna typ av utbildning.

Ett förslag som upprepade gånger har dykt upp på den utbildningspolitiska dagordningen under det senaste decenniet är möjligheten att inrätta någon typ av kompetens- eller omställningskonto. Denna idé har inte fått någon konkret politisk lösning, men tankegångarna har utvecklats inom ramen för parternas avtal med sikte på vidareutbildnings- och omskolningsmöjligheter. Få eller inga lösningar försöker dock nå den målgrupp som består av akademiker som är nya i Sverige och som har ett behov av att komplettera sin utbildning för att stärka eller anpassa sitt humankapital i syfte att möta de krav som svenska arbetsgivare ställer.

Högskolans utbildningsutbud

Riksdagen och regeringen har vid ett flertal tillfällen uttalat att högskolans utbildningsutbud – det vill säga vilka utbildningar som erbjuds vid universitet och högskolor och i vilken omfattning – ska svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Utgångspunkten är att lärosätenas autonomi ska ge akademisk frihet och god kvalitet i den högre utbildningen. Huruvida den decentraliserade dimensioneringen fungerar ändamålsenligt i praktiken är en intressant men alltför omfattande fråga för att behandlas i detta sammanhang. I stället görs ett nedslag i hur dimensioneringen har fungerat för de kompletterande högskoleutbildningarna för akademiker med utländsk examen.

³⁸ Larsson, H. m.fl. (2013).

I en granskning av statens insatser för akademiker med utländsk utbildning uppmanar Riksrevisionen regeringen att tydligare styra de kompletterande högskoleutbildningarna för att se till att dessa anpassas till studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov.³⁹ I granskningen framkom också att såväl anordnarna av de kompletterande högskoleutbildningarna som dåvarande Alliansregering och företrädare för Utbildningsdepartementet delade dessa dimensioneringsprinciper. Företrädare för Alliansregeringen har dessutom vid ett flertal tillfällen poängterat det stora behovet av kompletterande högskoleutbildningar samt att ytterligare yrkesgrupper borde beredas plats inom motsvarande utbildningar.⁴⁰ Sådana förändringar har dock inte genomförts.

En anledning till att en utbyggnad av den kompletterande högskoleutbildningen inte har genomförts beror enligt Riksrevisionens granskning på att regeringen och lärosätena inte har varit överens om hur denna typ av utbildning ska finansieras. Detta har bland annat gällt vilken ersättning per helårsstudent som ska ges för de nuvarande kompletteringsutbildningarna. Lärosätenas ersättning för att bedriva kompletterande högskoleutbildningar är i regel högre än den ersättning de får för att bedriva ordinarie utbildningar inom samma utbildningsområde. Ökad grad av individualisering, särskilda språkinsatser och verksamhetsförlagd undervisning är exempel på insatser som många lärosäten trots den högre ersättningen inte anser att de får full kostnadstäckning för. Många lärosäten framför därutöver önskemål om en långsiktig finansieringsmodell i stället för den nuvarande ersättningsformen, som bygger på årliga regleringsbrev från regeringen med öronmärkta resurser.⁴¹

En offentlig utredning med uppdrag att se över högskolans utbildningsutbud tillsattes under våren 2014 (U 2014:09). Utredningen har i uppdrag att kartlägga och analysera vilka utbildningar högskolan erbjuder och hur väl de möter de behov som finns. De kompletterande högskoleutbildningarna för akademiker med utländsk examen nämns dock inte i utredningens direktiv.

Vad förklarar den kompletterande högskoleutbildningens dimensionering?

De kompletterande högskoleutbildningarna har de senaste åren haft ett tak på 500 till 600 utbildningsplatser för sammanlagt fem olika utbildningsinriktningar. Det innebär att en mycket liten del av Sveriges invandrade akademiker har möjlighet att ta del av dessa utbildningar. Nuvarande regering och tidigare Alliansregering har upprepade gånger uttalat att de är positiva till att bygga ut de kompletterande högskoleutbildningarna. Trots detta har få utbildningsplatser och inga utbildningsinriktningar

³⁹ Riksrevisionen (2011).

⁴⁰ Se regeringens budgetpropositioner för utgiftsområdet Utbildning och universitetsforskning samt Prop. 2008/09:175.

⁴¹ Riksrevisionen (2011).

tillkommit under de senaste åren. Detta skulle kunna beror på att regeringen inte anser att utbildningarna har gett avsett resultat eller på att kostnaden för att anordna dessa utbildningar anses vara för hög, vilket undersöks nedan.

De ansvariga lärosätena, andra myndigheter samt forskare har under många år fått i uppdrag att följa upp de kompletterande högskoleutbildningarnas resultat. Uppdragen har resulterat i ett antal rapporter från bland annat Högskoleverket, Riksrevisionen, ansvariga lärosäten samt forskare vid Stockholms universitet.⁴² I korthet pekar dessa rapporter på följande:

- Ett standardiserat sätt att följa upp och utvärdera de kompletterande utbildningarna saknas. Detta gör det svårt att bedöma utbildningarnas effekt på exempelvis deltagarnas löner och sysselsättning.
- Den kompletterande utbildningen för lärare har visat sig öka de studerandes sannolikhet att få ett jobb samt sannolikheten att arbeta som lärare. Den kompletterande utbildningen för jurister har också utvärderats, men de studerande var för få till antalet för att möjliggöra statistiskt säkerställda analyser.
- De potentiella studenternas kännedom om att de kompletterande utbildningarna finns är dålig. Det hänger enligt utbildningsanordnarna bland annat ihop med att förutsättningar för en stabil verksamhet i form av en långsiktig finansiering saknas.
- En stor del av de medel som regeringen har avsatt till de kompletterande utbildningarna används inte. Samtidigt anser många lärosäten att de inte får full kostnadstäckning för de kompletterande utbildningarna.
- Många lärosäten lyfter fram att studenternas bristande förkunskaper i svenska ofta utgör ett hinder för att de ska klara utbildningarna inom utsatt tid.
- Utbildningarna bör individanpassas, men tyngdpunkten bör ligga på examen för att undvika att kortsiktiga arbetsmarknadsmål dominerar.

Oberoende utvärderingar av de kompletterande högskoleutbildningarna saknas i stor utsträckning och fortfarande kvarstår många frågetecken gällande när, hur och för vilka denna typ av utbildning fungerar bra.

Riksrevisionen gav i samband med sin granskning nationalekonomerna Jan Ekberg och Lennart Delander i uppdrag att beräkna de samhällsekonomiska och offentligfinansiella effekterna av en snabbare etablering på arbetsmarknaden för invandrade akademiker. Mot bakgrund av att det i hög grad saknas effektstudier använder författarna sig av räkneexempel. Dessa räkneexempel tyder på att även små förkortningar av minskade arbetslöshetstider för akademiker med utländsk examen skulle ge betydande samhällsekonomiska och offentligfinansiella vinster. Den offentligfinansiella vinsten av att minska arbetslöshetstiden med en vecka för 215 invandrare med lärarutbildning uppskattas till 1 265 000 kronor, och därtill kommer en

⁴² Se bland annat Högskoleverket (2012b), Niknami, S. & L. Schröder (2012), Riksrevisionen (2011) och Högskoleverket (2004).

uppskattad vinst för de direkt berörda med 242 000 kronor. För 198 invandrade läkare uppskattas en arbetslöshetsförlust med en vecka ge 1 997 000 kronor i offentligfinansiell vinst och därtill 743 000 kronor i vinst för de direkt berörda. Den offentligfinansiella vinsten av en förkortad arbetslöshetsförlust med en vecka för samtliga 995 invandrare med akademisk utbildning som lärare, läkare, sjuksköterska, företagsekonom respektive civilingenjör i räkneexemplet uppskattades till 7 722 000 kronor.

Utbildningspolitik eller arbetsmarknadspolitik?

Den kompletterande högskoleutbildningen har haft, och har än i dag, inslag av såväl utbildningspolitiska som arbetsmarknadspolitiska mål och medel. Inledningsvis hade utbildningen en mycket tydlig arbetsmarknadspolitisk inriktning och erbjöds i första hand till arbetslösa akademiker som var inskrivna vid arbetsförmedlingen.⁴³ Satsningen finansierades också med resurser som överfördes från arbetsmarknadspolitiska åtgärder till högskolan.⁴⁴ I den förordning från 2008 som reglerar nuvarande satsning på kompletterande högskoleutbildning är målgruppen bredare och förtur ges inte längre till arbetssökande. Antagningsprocessen utgår i stället från fastställda behörighetskrav, vilket bland annat innebär att en sökande som redan är etablerad på arbetsmarknaden har möjlighet att ansöka och antas till utbildningen.⁴⁵

Utbildningspolitiken har givetvis effekter på arbetsmarknaden och får betydelse för arbetsmarknadspolitiken och vice versa. Samtidigt finns några grundläggande skillnader mellan de två politikområdena vad gäller bland annat målgrupp, tidsperspektiv och syfte.

Arbetsmarknadspolitiken består till stor del av behovsprövade insatser som syftar till att öka individens anställningsbarhet, vars effekter utvärderas och mäts i form av bland annat övergång till arbete. Arbetsmarknadspolitiken inriktning kan bland annat utläsas ur regeringens budgetproposition för budgetområdet Arbetsmarknad och arbetsliv, där mål för politikområdet och uppnådda resultat redovisas. Under rubriken Resultatredovisning redovisas exempelvis andelen deltagare i Arbetsförmedlingens programinsatser som är i arbete eller utbildning 90 dagar efter avslutat arbetsmarknadspolitiskt program.

När utbildning ges inom arbetsmarknadspolitiken, i form av arbetsmarknadsutbildning, förväntas den vara kostnadseffektiv. Om insatsen är effektiv leder den till ökad sysselsättning och minskad arbetslöshet bland deltagarna. För att avgöra om den är kostnadseffektiv relateras de uppmätta sysselsättningsförändringarna till insatsens kostnad samt förväntningar utifrån deltagarnas initiala förutsättningar. Om insatsen inte anses vara kostnadseffektiv riskerar den att läggas ned.

⁴³ SFS 1995:889.

⁴⁴ Högskoleverket (1996).

⁴⁵ SFS 2008:1101.

Utbildningspolitikens mål och resultatindikatorer skiljer sig från arbetsmarknadspolitikens. I den del av budgetpropositionen som gäller utbildning och universitetsforskning anges att målet för barn- och ungdomsutbildningen samt högskoleutbildningen är att utbildningen ska hålla hög kvalitet. Detta mål mäts bland annat utifrån andelen elever eller studenter som klarar utbildningen, deras resultat samt andelen behöriga lärare. Inga mål eller indikatorer kopplas till elevernas eller studenternas övergång till arbete.

Om motsvarande målsättning som uppställs för arbetsmarknadspolitikens även skulle gälla för högskoleutbildning skulle flera högskoleutbildningar sannolikt läggas ned. En undersökning från UKÄ visar exempelvis att endast 44 procent av de personer som avlade en generell masterexamen i vård/medicin eller magisterexamen i språk läsåret 2009/10 hade etablerat sig på arbetsmarknaden år 2011. Låg etableringsgrad uppvisade även personer med kandidat- eller masterexamen i historia, filosofi eller teologi (46 procent).⁴⁶

Den kommunala vuxenutbildningen har utifrån vad som kan utläsas ur budgetpropositionen både utbildningspolitiska och arbetsmarknadspolitiska mål. De som studerar ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt få möjlighet att främja sin personliga utveckling. Uppställda indikatorer är dock i likhet med ungdoms- och högskoleutbildning endast relaterade till utbildningens kvalitet och gäller inte de studerandes övergång till arbete.

Den eftergymnasiala yrkesutbildningen är den utbildningsform som ligger närmast arbetsmarknadspolitikens mål och uppföljning. Utbildningen ska enligt budgetpropositionen svara mot behovet av arbetskraft och detta mäts med andelen examinerade som har ett arbete året efter avslutad utbildning, samt hur många av dessa som har ett arbete inom utbildningsområdet.

Huruvida den kompletterande högskoleutbildningen betraktas som en i huvudsak utbildningspolitisk eller arbetsmarknadspolitisk insats är därmed, som framgår av ovanstående, viktigt för hur utbildningen ska konstrueras och utvärderas.

⁴⁶ UKÄ (2013) Etableringen på arbetsmarknaden 2011 – Examinerade läsåret 2009/10.

Avslutande diskussion

Utbildning framhålls av nuvarande regering och tidigare Alliansregering som en investering för såväl individen som samhället. Det offentliga åtagandet att tillhandahålla och finansiera formell utbildning ifrågasätts sällan eller aldrig. Vad gäller övrig utbildning – till exempel komplettering av en utländsk utbildning, vidareutbildning inom befintligt yrkesområde eller omskolning i ett senare skede av livet – är principerna för tillgång till, och finansiering av, utbildning inte lika tydliga. Betraktas kompletterande högskoleutbildning, vidareutbildning och omskolningsutbildning som en kostnad snarare än som en investering och i så fall varför?

I rapporten framkommer att de insatser som görs för att validera och komplettera en invandrad akademikers utländska utbildning, i syfte att motsvara svenska arbetsgivares krav, har en låg kostnad jämfört med att utbilda en akademiker i Sverige. Det framstår som både ologiskt och oekonomiskt att satsa på svenskutbildade akademikers förhållandevis kostsamma utbildning, samtidigt som insatser som syftar till att ändra det faktum att vi har många invandrade akademiker som har okvalificerade arbeten inom vård och omsorg, som städar eller arbetar i butik, bara förekommer i mycket begränsad omfattning.

Företrädare för nuvarande regering och tidigare Alliansregering har upprepade gånger konstaterat att möjligheten att komplettera en utländsk högskoleutbildning inom den svenska högskolan ofta är nödvändigt för att få ett kvalificerat jobb. Trots det är Sveriges utbildningssatsningar för att stärka invandrade akademikers humankapital få, små och kortsiktiga. Satsningarna på kompletterande högskoleutbildning för invandrade akademiker har ökat något de senaste åren, men det rör sig fortfarande om små summor i sammanhanget. Under 2014 sattes ett tak på 70 miljoner kronor för de kompletterande högskoleutbildningarna. Omräknat till hela utbildningskostnaden för en svenskutbildad akademiker motsvarar detta färre än 30 akademiker.

I dag är det få invandrade akademiker som har möjlighet att komplettera sin utländska utbildning inom den svenska högskolan. Satsningar på att stärka invandrade akademikers humankapital har under lång tid betraktats och behandlats som arbetsmarknadspolitik snarare än utbildningspolitik. En stor del av regeringens insatser för att stärka invandrade akademikers humankapital finns i dag också inom arbetsmarknadspolitiken. Detta innebär att det i hög utsträckning handlar om ett behovsprövat stöd riktat till arbetslösa. Det bör ifrågasättas om det är meningen att en invandrad akademiker som har ett okvalificerat arbete ska behöva säga upp sig från sin anställning och riskera långtidsarbetslöshet för att få möjlighet att komplettera sin utbildning och kunna matcha svenska arbetsgivares kompetenskrav.

Vilket politikområdes fokus som ska styra är avgörande för alltifrån hur de kompletterande utbildningarnas tillträdesregler ska utformas till hur utbildningarna ska dimensioneras och utvärderas. I nuläget verkar en blandning gälla i form av tillträdesregler som liknar övrig högskoleutbildning, medan såväl dimensionering som utvärdering i stor utsträckning grundar sig på arbetsmarknadspolitikens logik. Högskoleutbildning kan dock endast kompletteras på högskolan och denna utbildning bör därmed följa samma mål och indikatorer som gäller för högskolan i övrigt. Uppföljning och utvärdering bör alltså inriktas mot att säkra en god kvalitet utifrån kvalitetsindikatorer såsom andelen behöriga lärare samt studenternas prestationsgrad. De studerandes övergång till arbete kan och bör följas upp, i likhet med övrig högskoleutbildning, men bör inte avgöra utbildningens existensberättigande.

Om de kompletterande utbildningarna ska utformas på samma sätt som i dagsläget kan diskuteras. Det finns många uppföljningar men få ordentliga utvärderingar av dessa utbildningar. Det är samtidigt tydligt att det även framöver kommer att finnas ett behov av att anpassa utländska högskoleutbildningar till svensk arbetsmarknad. Den kompletterande högskoleutbildningen kan därför inte fortsatt hanteras som en anomali eller projektverksamhet inom högskolan, utan bör utgöra en del av högskolans ordinarie uppdrag. För detta krävs bland annat en långsiktig finansieringslösning. Regeringen bör också dimensionera utbildningsplatserna efter den princip som ska gälla för högskoleutbildning, det vill säga utifrån arbetsmarknadens behov och studenternas efterfrågan. Den pågående offentliga utredning som har i uppdrag att se över vilka utbildningar högskolan erbjuder och hur väl de möter de behov som finns, bör på eget initiativ eller genom tilläggsdirektiv från regeringen inkludera de kompletterande högskoleutbildningarna i sin översyn.

Med detta sagt är det också på sin plats att konstatera att den kompletterande högskoleutbildningen, även om den fyller en viktig funktion, varken löser alla problem eller bör läsas av alla. Endast de invandrade akademiker som har ett kompletteringsbehov bör investera i ytterligare utbildning. Insatser för att validera utländsk utbildning och yrkeserfarenhet, i syfte att synliggöra befintlig kompetens, kan för många vara viktiga och tillräckliga insatser i de fall utbildningen är överförbar till svenska förhållanden. Det är därför angeläget att den akademiker som flyttar till Sverige från ett annat land tidigt får kvalificerad information om och vägledning till den svenska arbetsmarknaden från en aktör med god kännedom om yrke och bransch.

Regeringen bör också överväga vilken roll universiteten kan och ska spela i invandrade akademikers etableringsprocess. Bland annat skulle svenska för akademiker kunna erbjudas på universitet och högskolor som ett led i att stärka de nyanländas akademikeridentitet och föra dem närmare universitetens kunskap och service. Det framgår också från befintliga uppföljningar av de kompletterande högskoleutbildningarna att en högre nivå på

svenskutbildningen är nödvändig för att förbättra de kompletterande utbildningarnas prestationsgrad.

I slutänden handlar det om att Sverige måste bli bättre på att hushålla med resurser, vilket i detta fall innebär att tillvarata andra länders utbildningsinvesteringar. Ett alltför snävt fokus på årliga kostnader och en vag uppfattning om huruvida det handlar om arbetsmarknadspolitiska eller utbildningspolitiska insatser riskerar att leda till att satsningar på invandrade akademikers humankapital betraktas utifrån ett kortsiktigt kostnadsperspektiv, i kontrast till satsningar på svenskt utbildade akademiker som anses vara långsiktiga investeringar.

En förhoppning är att Sveriges politiker frågar sig om satsningar på invandrade akademiker ligger i Sveriges intresse, inte om det är Sveriges ansvar. Satsningar på att validera och komplettera invandrade akademikers utbildning är ett sätt att uppnå inte bara ett utan tre politiska mål: arbetsmarknadspolitikens mål om en väl fungerande arbetsmarknad med god matchning, utbildningspolitikens mål om en framstående kunskapsnation samt integrationspolitikens mål om lika rättigheter och möjligheter. Det borde ligga i såväl individernas, arbetsgivarnas som samhällets intresse.

Bilaga 1. Dataunderlag

Om dataunderlaget

De kostnadsuppgifter som presenteras i denna rapport är i huvudsak hämtade från offentlig statistik över kostnader per person för utbildningsväsendet. I vissa fall har kompletterande uppgifter inhämtats från statistikansvarig myndighet. Utbildningskostnad per person och år har använts för att beräkna total kostnad för en utbildning.⁴⁷ När det gäller kostnader för specifika högskoleutbildningar har dessa inhämtats från enskilda lärosäten. Alla kostnader och regler utgår från år 2012 om inget annat anges.

Antaganden och kriterier

Svenskutbildade akademiker

De inkluderade kostnaderna speglar det offentliga utbildningskostnad för en typisk akademiker utbildad i Sverige. Beräkningarna bygger på ett antagande om att den svensktbildade akademikern utan uppehåll går igenom hela utbildningskedjan från förskola till och med högskola, studerar på heltid och när det är möjligt erhåller fullt studiebidrag.

De kostnadsposter som har inkluderats möter tre kriterier: De utgör en relevant del i utbildningsgången från förskola till och med högskola (exempelvis har yrkesutbildning exkluderats). Minst två tredjedelar av kostnadspostens målgrupp utnyttjar kostnadsposten. Finansieringen av kostnadsposten består till minst två tredjedelar av offentliga medel.

Följande kostnadsposter har utifrån ovanstående inkluderats:

- Förskola för åldrarna 1–5 år (84 procent av alla barn): kostnad per år 125 700 kronor, total kostnad 628 500 kronor.⁴⁸
- Förskoleklass för 6-åringar (95 procent av alla barn): kostnad för ett år 51 000 kronor.⁴⁹
- Fritidshem för åldrarna 6–9 år (83 procent av alla barn): kostnad per år 34 000 kronor, kostnad totalt 136 000 kronor.⁵⁰
- Grundskola 9 år (obligatorisk): kostnad per år 93 000 kronor, kostnad totalt 837 000 kronor.⁵¹
- Gymnasium 3 år (frivillig, men förutsättning för högskolestudier): kostnad per år 104 000 kronor, kostnad totalt 312 000 kronor.⁵²
- Studiebidrag gymnasium (3 år): 10 500 kronor per år, kostnad totalt 31 500 kronor.

⁴⁷ Den genomsnittliga kostnaden för den nioåriga grundskoleutbildningen var exempelvis 93 000 kronor per elev år 2012. Denna kostnadsuppgift har multiplicerats med nio när den totala kostnaden för den nioåriga grundskoleutbildningen har beräknats till 837 000 kronor.

⁴⁸ Kostnad per person och år för förskola är en nettokostnad, den genomsnittliga avgiftsfinansieringen (7 procent år 2012) är borträknad. SCB (2012). För andel barn inskrivna i förskolan, se Skolverket (2013), s. 29 och Skolverkets statistik för elever och grupper i förskola.

⁴⁹ SCB (2012) och Skolverkets statistik för elever och grupper i förskoleklass.

⁵⁰ Kostnad per person och år för fritidshem är en nettokostnad, den genomsnittliga avgiftsfinansieringen (17 procent år 2012) är borträknad. Se SCB (2012) och Skolverkets statistik för elever och grupper i fritidshem.

⁵¹ SCB (2012).

⁵² SCB (2012).

- **Högskola:** När kostnad för högskola redovisas, och denna inte gäller en specifik högskoleutbildning, utgår kostnaden från en genomsnittlig kostnad för högskoleutbildning vilken uppgår till 72 200 kronor per år.⁵³ Total kostnad för 4,5 års studier: 325 000 kronor. För specifika högskoleutbildningar utgår kostnaden från faktisk utbildningslängd och kostnad.⁵⁴
- **Studiebidrag högskolan:** 27 960 kronor per år, total kostnad för 4,5 års studier 126 000 kronor.

Invandrade akademiker

De kostnadsposter som har inkluderats syftar till att möjliggöra en jämförelse av det offentliga utbildningskostnad för en invandrad respektive svenskutbildad akademiker. Det är inte självklart vilka kostnader som bör inkluderas för den invandrade akademikern. En utgångspunkt för urvalet har varit att det ska vara utbildningspolitiska insatser som syftar till att stärka invandrade akademikers humankapital. De insatser som återfinns inom ramen för arbetsmarknadspolitiken har därmed exkluderats.

De kostnadsposter som inkluderas ska i likhet med de svenskutbildade akademikerna till minst två tredjedelar finansieras med offentliga medel. Till skillnad från de uppställda kriterierna för svenskutbildade akademiker inkluderas kostnadsposter som en begränsad andel av målgruppen använder sig av. Detta får främst betydelse för de kompletterande högskoleutbildningarna, där antalet platser som erbjuds är få i förhållande till antalet invandrade akademiker.

Beräkningarna bygger på ett antagande om att den invandrade akademikern tar del av alla insatser av relevans utifrån aktuell utbildningsriktning utan uppehåll, studerar på heltid och när det är möjligt erhåller fullt studiebidrag.

Följande kostnadsposter har utifrån ovanstående inkluderats:

- Sfi (1 år), kostnad för ett år: 38 000 kronor.⁵⁵
- SAS (1 år) kostnad för ett år: 38 000 kronor.⁵⁶
- Studiebidrag SAS (1 år): 27 960 kronor.
- Kompletterande högskoleutbildning, genomsnittlig tid och kostnad: 1,4 år och 155 000 kronor. För kostnad per respektive utbildning, se sidorna 10–11.

⁵³ Den genomsnittliga anslagsintäkten per helårsstudent beräknas genom att dividera lärosätens intäkter av direkta statsanslag (inklusive bidrag via Kammarkollegiet) med totalt antal helårsstudenter, exklusive landstingsfinansierad utbildning. SCB (2012).

⁵⁴ Det decentraliserade ersättningsystemet gör det svårt att beräkna vad ett specifikt utbildningsprogram kostar (ersätts med) – exempelvis utbildning till läkare, lärare eller civilekonom. Kostnadsuppgifter per student för en specifik högskoleutbildning baseras i denna rapport på uppgifter från ett eller flera lärosäten, se sidan 14.

⁵⁵ SCB (2012).

⁵⁶ Uppgifter gällande kostnad och studietid för SAS antas motsvara de som gäller för sfi. För mer information, se sidan 9.

- Studiebidrag för kompletterande högskoleutbildning: 27 960 kronor per år.
- UHR:s utlåtande över utländsk utbildning: 3 200 kronor.⁵⁷
- Socialstyrelsens handläggning av ansökan om legitimation för tredjelandsutbildade tandläkare och läkare: 1 900 kronor.⁵⁸
- Socialstyrelsens kompletteringsprogram för tredjelandsutbildade tandläkare och läkare: kunskapsprov 13 000 kronor, samhälls- och författningskurser 7 000 kronor.⁵⁹

För invandrade läkare och tandläkare är den kompletterande högskoleutbildningen egentligen ett alternativ till Socialstyrelsens kompletteringsprogram. I rapporten har dock kostnaden för båda insatser inkluderats i syfte att inte underskatta kostnaderna, då ett parallellt deltagande förekommer i praktiken.

⁵⁷ Under 2012 utfärdade UHR cirka 4 200 utlåtanden över utländsk högskoleutbildning. Kostnaden per utlåtande är beräknad utifrån den totala kostnaden för verksamheten delat i samtliga 5 640 ärenden som UHR expedierade eller avslutade under 2012 (det vill säga inklusive de ärenden som överfördes eller avskrevs). Uppgift per e-post den 28 april 2014 från Avdelningen för bedömning av utländsk utbildning vid Universitets- och högskolerådet.

⁵⁸ 2012 inkom 496 ansökningar om prövning av läkare och 129 tandläkare utbildade i tredjeland till Socialstyrelsen. Snittkostnaden för Socialstyrelsens handläggning var cirka 1 900 kronor per person. Denna kostnad inkluderar även prövning av legitimation, det vill säga inte enbart första steget om prövning av tredjelandsutbildning. Uppgift per e-post den 28 april 2014 från Avdelningen för regler och behörighet, Socialstyrelsen.

⁵⁹ För de läkare som ansökte om prövning och därefter anvisades att skriva TULE-provet samt läsa samhälls- och författningskurserna var kostnaderna för dessa cirka 13 000 kronor respektive 7 000 kronor. För de tandläkare som anvisades att skriva det odontologiska kunskapsprovet, läsa samhälls- och författningskurserna samt genomföra praktikinspektioner finns inga tillförlitliga kostnadsuppgifter. Kostnadsuppgifter för tandläkarnas kompletteringsprogram baseras därför på motsvarande uppgifter för läkarna. Uppgifter per e-post den 28 april 2014 från Avdelningen för regler och behörighet vid Socialstyrelsen.

Källor

Litteratur

Högskoleverket (2012a) *Universitet & högskolor: Högskoleverkets årsrapport 2012*.

<http://www.uk-ambetet.se/download/18.197ecc1140ee238b58f82/1210R-universitet-hogskolor-arsrapport.pdf>

Högskoleverket (2012b) *Kompletterande utbildningar för utländska akademiker*.

<http://www.hsv.se/download/18.8b3a8c21372be32ace80002743/1208R-kompl-utbildningar-utlandska-akademiker.pdf>

Högskoleverket (2004) *Uppföljning av kompletterande utbildning för utländska akademiker*.

<http://www.uk-ambetet.se/download/18.1ff6bf9c146adf4b4967f5/1404210970305/12-4439-03+Uppf%C3%B6ljning+av+kompletterande+utbildning+f%C3%B6r+utl%C3%A4ndska+akademiker+-+andra+%C3%A5ret.pdf>

Högskoleverket (1998) *"Bara jag får chansen att få visa vad jag kan" Satsningen på aspirantutbildningen – vad blev det av den?*

<http://www.uk-ambetet.se/download/18.1ff6bf9c146adf4b49687e/1404213074906/9806R+Bara+jag+f%C3%A5r+chansen+att+f%C3%A5+visa+vad+jag+kan+-+Satsningen+p%C3%A5+aspirantutbildning+-+vad+blev+det+av+den+.pdf>

Kommunförbundet Stockholms Län (2013) *Gemensam vuxenutbildningsregion – fastställande av priser för sfx-utbildningar*, Dnr KSL/13/0010-1.

Niknami, S. & L. Schröder (2012) *Utvärdering av kompletterande utbildning för akademiker med utländsk examen*, SOFI och SULCIS.

http://www.su.se/polopoly_fs/1.161153.1388657495!/menu/standard/file/Utv%C3%A4rdering%20av%20kompletterande%20utbildning%20f%C3%B6r%20akademiker%20med%20utl%C3%A4ndsk%20examen%20-%20jurist,%20l%C3%A4rare,%20f%C3%B6rvaltningskunskap.pdf

OECD (2014) *Education at a glance 2014*.

<http://www.oecd.org/edu/eag.htm>

Petersson, Stina (2014) *Utrikes födda på arbetsmarknaden: en forskningsöversikt*, SULCIS.

http://www.su.se/polopoly_fs/1.213273.1418038922!/menu/standard/file/Utrikes%20f%C3%B6dda%20p%C3%A5%20arbetsmarknaden%20-%20en%20forsknings%C3%B6versikt.pdf

Riksrevisionen (2014) *Statens dimensionering av lärarutbildningen – utbildas rätt antal lärare?*

<http://www.riksrevisionen.se/sv/rapporter/Rapporter/EFF/2014/Statens-dimensionering-av-lararutbildningen--utbildas-ratt-antal-larare/>

Riksrevisionen (2011) *Statliga insatser för akademiker med utländsk utbildning – förutsägbara, ändamålsenliga och effektiva?*, Rir 2011:18, Riksdagstryckeriet: Stockholm.

<http://www.riksrevisionen.se/sv/rapporter/Rapporter/EFF/2014/Statens-dimensionering-av-lararutbildningen--utbildas-ratt-antal-larare/>

Larsson, H. m.fl. (2013) *LAS i förändring*, Saco.

http://www.saco.se/globalassets/saco/dokument/rapporter/2013_las-i-forandring.pdf

SCB (2013) *Befolkningens utbildning 2012*.

http://www.scb.se/Statistik/UF/UF0506/2012A01P/UF0506_2012A01P_SM_UF37SM1301.pdf

SCB (2012) *Kostnader för utbildningsväsendet 2008–2012 (korrigerad 2014)*, UF 12 SM 1301.

http://www.scb.se/Statistik/UF/UF0514/2012A01/UF0514_2012A01_SM_UF12SM1301.pdf

Skatteverket (2012) *Kommunala skattesatser 2012*.

<https://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteinkomst/vadblirskatten/skattetabeller/kommunalaskattesatsermmunder2012/omskattesatser.4.71004e4c133e23bf6db80002308.html>

Skolverket (2013) *Föräldrars val och inställning till förskola och fritidshem: Resultat från föräldraundersökningen 2012*.

UKÄ (2013) *Etableringen på arbetsmarknaden 2011 – Examinerade läsåret 2009/10*.

<https://www.uk-ambetet.se/download/18.575a959a141925e81d11f03/1403093613348/Etableringsrapporten-2013-11.pdf>

UKÄ (2013) *Universitet & högskolor: Årsrapport 2013*.

<http://www.uk-ambetet.se/download/18.1c251de913ecec40e78000854/Arssrapport-2013.pdf>

Offentligt tryck

Prop. 2009/10:65, *Konkurrera med kvalitet – studieavgifter för utländska studenter*.

Prop. 2008/09:175, *Gränslös kunskap*.

Regeringens budgetpropositioner för Budgetområde 14: Arbetsmarknad och arbetsliv.

Regeringens budgetpropositioner för Budgetområde 16: Utbildning och universitetsforskning.

Regeringens regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende anslag 2:70: Särskilda utgifter inom universitet och högskolor m.m., ap.15 Integrationssatsningar.

SOU 2013:76, *Svenska för invandrare – valfrihet, flexibilitet och individanpassning*.

SOU 2011:19, *Tid för snabb flexibel inläring*.

Övriga källor

Skolverkets statistikdatabas: elever och grupper i fritidshem.

<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/fritidshem/elever-och-grupper>

Karolinska Institutet, Avdelningen för styrelsestöd och internationella relationer.

Konstfack, Ekonomienheten.

Malmö högskola, Fakulteten för lärande och samhälle.

KTH, Planerings- och utredningsavdelningen.

Socialstyrelsen, Avdelningen för regler och behörighet.

Universitets- och högskolerådet, Avdelningen för bedömning av utländsk utbildning.

Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, är den samlande organisationen för Sveriges akademiker. Vi är en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. Sacos 22 självständiga förbund företräder yrkes- och examensgrupper från hela arbetsmarknaden, inklusive egenföretagare. Något som förenar våra medlemsförbund är akademisk utbildning, kunskap, kompetens och yrkesstolthet. Totalt är cirka 650 000 akademiker medlemmar. Som företrädare för Sveriges akademiker är det självklart för Saco att ständigt påverka kunskapsnivån i Sverige. Utbildning och forskning som ger kunskap är en investering för såväl samhället som individen och är en av de viktigaste faktorerna för tillväxt och utveckling av ett samhälle.



Saco, Box 2206, 10315 Stockholm
tel vx: 08-6134800, www.saco.se